

שרשרת הדורות

Sharsheret Hadorot

חקר תולדות המשפחה היהודית

כרך י"ח מס' 3

החברה הגניאלוגית הישראלית

אוגוסט 2004

תוכן העניינים

1	בשער
2	משולחנה של חנה פורמן, יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית
	לקסיקון ביו-גיבליוגרפי של רבנים ואדמו"רים מפולין ומשאר ארצות מזרח
	אירופה שניספו בשואה
3	פנינה מיזליש
8	רישומי נישואין מ"בית הכנסת הגדול" בלונדון 1885-1791
	יהודי מרוקו באמריקה הלטינית
9	אדוארדו כהן
	ארגון כנס משפחתי
11	אלון גינצברג
	מריבה בין גיסים
15	יהודה קלזנר
	חוקר גניאלוגי פרטי – מתי ומדוע
16	שלום ברונשטיין
	החזרתו מתהום השכחה של סימון סלומון
18	אלי סמסון
	מן הספרייה ועוד...
20	הרייט קסו
	סיכומי מאמרים מתוך כתבי עת זרים
21	מטילדה טג'ר

משולחנה של חנה פורמן יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית

המידע שנאסף במפעל הפרוייקטים המיוחדים של החברה הגניאלוגית הישראלית עומד לרשות הכלל על גבי CD, ומקצתו נמצא באתר החברה: www.isragen.org.il.
הסיכום המפורט של הכנס יפורסם בגיליון הבא, 18 ד'.

אני מבקשת להודות מעומק הלב ובמלים חמות לכל חברי לוועדה המארגנת, שעשו לילות כימים בכל שלבי ההכנות לכנס. אני מבקשת להודות לכל המתנדבים, הן בתקופת ההכנות לכנס והן במסגרת הכנס עצמו בכל תחום שבו השתתפו ותרמו בכך חלק נכבד בהצלחת הכנס.

אנא, אל תשכחו לעדכן שינויים בכתובת, מספר טלפון וכתובת דואר אלקטרוני, אם חל בהם שינוי.

כתובתי: ehfurman@netvision.net.il ניתן לכתוב בעברית. או ת"ד 86 קריית גת 82100

גיליון י"ח מספר 3 יוצא לאור אחרי הכנס הבינלאומי ה-24 לגניאלוגיה יהודית, שהתקיים בירושלים בשבוע בין ט"ו - כ' בתמוז תשס"ד, 4 - 9 ביולי 2004.

שמחנו על ההיענות הרבה שעורר הכנס ומספר המשתתפים בו עלה על כל המשוער. הכנס היה מרתק ומעניין ביותר במידה רבה הודות לתכנית המגוונת מאוד שהוכנה בהקפדה על ידי וועדת התכנית. לעומת כנסים קודמים, היו כאן מספר חידושים אשר הוסיפו להצלחתו ולייחודו של מפגש בינלאומי זה אשר מתקיים בירושלים פעם בעשר שנים.

קבוצת ההתכתבות SIG Jerusalem 2004 עבדה "שעות נוספות" במתן תשובות לכל שאלה שנשאלה.

עמיתים ואורחים הגיעו משמונה עשרה מדינות, ישראלים הגיעו מכל רחבי הארץ.

ירושלים 2004 במספרים

- 758 משתתפים.
- 18 מדינות מיוצגות בכנס.
- 170 הרצאות, מאורגנות לפי נושאים (חידוש בכנס הזה).
- בערך 40 הרצאות על נושאים בגניאלוגיה ספרדית (חידוש).
- מרצים רבים מבין סגל האוניברסיטאות בארץ (חידוש).
- 6 מסלולי הרצאות מקבילים.
- 20 מצגות Power Point (חידוש), המוקרנות ברצף במבואה.
- 50 סרטי וידיאו תיעודיים על נושאים יהודיים שונים (כולל נושאים ספרדיים - חידוש נוסף), אחדים מהם סרטים חדשים.
- 25 פגישות בינלאומיות של קבוצות בעלי עניין מיוחד (SIG) ושל קבוצות בעלי עניין משותף (BOF).
- 150 ספרי יעץ גניאלוגיים בחדר המשאבים.
- 30 מחשבים מחוברים לאינטרנט בחדר המחשבים, מסודרים בדומה לכיתת לימוד, עם נוכחות רצופה של מדריכים וטכנאים, לעזרה בפתרון בעיות שמתעוררות.
- תקליטור המכיל את תכנית הכנס וההרצאות.
- 2 תקליטורים (כולל שמע) המכילים הקלטה של ההרצאות בעברית ובאנגלית (חידוש).
- כ-75,000 שמות בתקליטור המיוחד של החברה הגניאלוגית הישראלית, המכיל 16 פרוייקטים שהוכנו במיוחד לכנס ומוגש למשתתפים שנרשמו לכל השבוע.

לקסיקון ביו-ביבליוגרפי של רבנים ואדמו"רים מפולין ומשאר ארצות מזרח אירופה שניספו בשואה* פנינה מיזליש

ולמערה, ונספו שם או לאחר שגורשו למזרח אירופה. בהתחלה התכוונתי לסכם כל ערך בקיצור, אך כשראיתי שלדברים יש משמעות מיוחדת החלטתי להרחיב.

כמודל לשיטת הרישום שימשה לי החוברת **רבני ברית המועצות בין מלחמות העולם** מאת ד"ר אברהם גרינבוים, שיצאה לאור ב-1994 מטעם המרכז לחקר ותיעוד יהדות מזרח אירופה שעל יד האוניברסיטה העברית. לכל ערך הבאתי את הביבליוגרפיה המתאימה עד כמה שעלה בידי לאתר אותה, עד לרמה של מספרי העמודים, וכשעלה בידי להוסיף עדויות בעל פה, הבאתי גם אותן.

כללתי ברשימה רבנים, מורי הוראה, דיינים ואדמו"רים מכל הקשת של החיים היהודיים – העולם החסידי, הלא חסידי, המתנגדי, החרדי והלא חרדי, הציוני, הלא ציוני והאנטי ציוני – שכינהו בקהילות גדולות ותפסו בהן עמדות רשמיות, וגם מי שחיו בעיירות קטנות; אלה שהסתגרו באהלה של התורה, ואלה שהיו פעילים בחיי הציבור היהודי – בעירם, בפולין כולה ובעולם היהודי הרחב. השתדלתי לעמוד על הרבוגניות שאיפיינה את מעשיהם בכל תחומי החיים היהודיים לפני חורבן יהדות אירופה, וכך לחשוף את פעולותיהם בתנאים הקשים שנכפו עליהם בשנות החורבן.

לפני מלחמת העולם השנייה לא השתמשו במזרח אירופה במונח אורתודוקסיה, ולכן לא כתבתי אותו כאן. ככל האפשר נמנעתי מלהשתמש בסופרלטיבים המקובלים בספרות הרבנית. לא אנחנו נשפוט מי היה "גאון", "גאון אמיתי", "רב חשוב" וכו'. לעתים אלה הם מטבעות לשון שהיו מקובלות בסביבה החברתית והתרבותית שלהם, ומה שהתאים לקריטריונים אז נראה לנו היום, לעתים, בפרופורציות אחרות.

הגבולות הגיאוגרפיים שהתוויתי בתחילת העבודה נפרצו בעת הכתיבה, שהרי במאות התשע עשרה והעשרים עברה מזרח אירופה שינויים מדיניים רבים, והגיאוגרפיה של היהודים באירופה שונה לגמרי מן הגיאוגרפיה המדינית הכללית. מה לעשות עם מי שנולד ברוסיה או באוקראינה ועבר לפולין? או עם מי שנולד בגליציה ואת רוב שנותיו עשה בגרמניה, בבוקובינה, ברומניה, בהונגריה או בצ'כוסלובקיה? כאן נקטתי בשיטה המרחיבה. לפי שעה לא עלה בידי למצוא חומר על הרבנים שנולדו במזרח אירופה, היגרו לצרפת ונספו בשואה.

גם עניין ההגדרות התגבש במהלך העבודה.

א. על איזו פולין מדובר כאן.

ב. מי ראוי שייכנס ללקסיקון הזה.

הספר נכתב במסגרת עבודתי במכון לחקר השואה באוניברסיטת בר אילן. עדיין לא ברור מי עומד להוציא אותו לאור.

המטרה העיקרית של עבודתי בחקר השואה היא התיעוד והשימור. כאן עומדים לנגד עיני דבריו של הנביא ירמיהו: **"אם תשוב ואשיבך לפני תעמד, ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה"** (ירמיהו ט"ו 19).

בעיניי – הזולל הוא הזמן, והסיפור ההיסטורי הוא היקר. כמו בשאר העבודות שכתבתי במשך השנים על נושאים שונים, הרי גם בלקסיקון שלפנינו איני עומדת בשום צד. לא נקטתי עמדה לגבי השאלות, שעלו במשך השנים, על תיפקודם של הרבנים לפני מלחמת העולם השנייה ובשנות חורבנה של יהדות אירופה, לא מבחינה חברתית-פוליטית, ולא מן הפן הרוחני והתיאולוגי, והשתדלתי להביא את הדברים כמו שהם.

כבסיס לעבודה הזאת שימשה כרטסת שרשמתי כאשר עבדתי במכון לחקר השואה באוניברסיטת בר אילן, על פרויקט "החיים הדתיים בשואה לפי ספרי הזיכרון לקהילות", שראה אור ב-1990, ובדקתי 322 ספרי זיכרון לקהילות מתוך כ-1000 ספרים כאלה שעל קיומם היה ידוע לנו אז. הכרטסת הזאת היתה תוצר לוואי של אותה העבודה, ולכן רשמתי בה את השמות באופן כללי. את הלקסיקון הזה התחלתי לכתוב לפני כארבע שנים. אישי שלום, שהלך לעולמו בה' בטבת תשס"ב, היה הקורא הנאמן והמבקר הקפדן של כל מה שכתבתי. שליטתו בפולנית ובגרמנית והקפדתו על כל פרט היו לי לעזר רב בשלבים הראשונים של כתיבת הספר הזה, והקווים שגיבשנו אז עומדים לנגד עיני גם כעת.

אחת הבעיות בכתיבה היסטוריוגרפית היא השאלה את מי להכליל ואת מי לא להכליל. בכל בחירה יש יסוד של שיפוט והעדפה. מכיוון שלפנינו לקסיקון, נקטתי בשיטה המרחיבה, ועשיתי מאמצים רבים לכתוב בהרחבה גם על מי שהמידע עליהם היה מלכתחילה מועט ביותר. רשימת הרבנים, שבהתחלת הדרך נראתה לי עניין טכני בלבד, היתה לסיפור חייהם.

השתדלתי לרכז את כל החומר על הרבנים והאדמו"רים מפולין ושאר ארצות מזרח אירופה שנספו או נפטרו בתקופת השואה וזמן קצר אחרי שהמלחמה הסתיימה, וכללתי גם את אלה שחיו כל ימיהם באותן המדינות, וגם את אלה שנולדו בהן ואחר כך עברו למרכז אירופה

* המאמר מבוסס על הרצאה שניתנה בסניף ירושלים של החברה הגניאלוגית הישראלית, בתאריך כ"ד באדר תשס"ד, 17 במרס 2004.

ג. שאלת הכתיב של הערים והעיירות.

המקורות שעליהם נסמתי אינם אחידים מבחינת סוגם, גישתם ואמינותם. הבאתי דברים מתוך ספרים שיצאו לאור במוסדות אקדמיים ובחוגים החרדיים, בארץ ובחו"ל, בספרי זיכרונות של יחידים, ובשלוש מאות ספרי זיכרון לקהילות פולין ומזרח אירופה, שיצאו לאור מהתקופה הראשונה שאחרי מלחמת העולם השנייה ועד הזמן שבו כתבתי את הספר. חלק גדול מן המידע שנדפס בספרי הזיכרון השונים הוא בעל אופי נוסטלגי-סנטימנטלי, משום שלא לאלה שכתבו אותו לא היתה גישה היסטורית, והם היו מעוניינים יותר בשימור הזיכרונות האישיים שלהם, ולא ראו לנגד עיניהם את קהל הקוראים הרחב. משום כך קשה היה לדלות מספרים אלה עובדות של ממש לגבי פעלם של הרבנים שנזכרו בהם. על כך כבר עמדו חוקרים אחדים, בהם אברהם ויין ומנדל פייקארז' (Mendel Piekarcz).

פולין שבה מדובר כאן היא פולין העצמאית שבין שתי מלחמות העולם, על מחוזותיה השונים, כפי שתועדה בשבעת הכרכים של **פנקס הקהילות** שיצאו לאור מטעם יד ושם. ליטא, לטביה ואסטוניה היו לפני מלחמת העולם הראשונה בתחומי הקיסרות הרוסית, אחרי מלחמת העולם הראשונה זכו לעצמאות, ובאפריל 1940 סופחו לברית המועצות. היישוב היהודי באותן המדינות היה קטן מבחינה מספרית, אך לחיי הרוח, ובייחוד לעולם הישיבות שהתפתח שם במאה ה"ט ובמאה העשרים, בעיקר בליטא ובלטביה, היה אופי ייחודי, ועל אף שמספרם של תלמידי כל הישיבות לא עלה על מאות אחדות, השפעתן היתה ניכרת לא רק במזרח אירופה אלא בכל העולם היהודי.

הנאצים היטיבו לעמוד על חשיבותם של הרבנים והשפעתם הרבה על מכלול החיים היהודיים. הם חיפשו אותם – לרוב לפי רשימות שהיו בידיהם – מייד עם כניסתם לערים ולעיירות, בספטמבר 1939 וביוני 1941. במקרים רבים הם נהגו כך גם באוכלוסייה הלא יהודית, וכך קיוו לחסל את האליטה הרוחנית שלה. דוגמה מובהקת לכך היא "הפעולה המיוחדת" שנקטו הנאצים נגד חברי הסגל האקדמי של אוניברסיטת קרקוב, בנובמבר 1939, ושילחו אותם למחנות הריכוז. פעולה זו נודעה בשם *Sonderaktion Krakau*.

בספרים שקראתי לצורך כתיבת הלקסיקון היו רבנים שנזכרו רק בשמותיהם הפרטיים, ואחרים רק בשמות המשפחה שלהם. הדבר הזה שימש לי כנקודת מוצא במסע ארוך שלא תמיד הוכתר בהצלחה. לעתים גרמו גירסאות שונות של שם פרטי או שם משפחה לקשיים בזיהוי האדם שבו מדובר ולמיקומו בתוך הפסיפס שנרקם כאן. היו רבנים שנמצא עליהם חומר רב בספרים השונים, אך היו גם כאלה שנזכרו בספרים בדרך אגב, כבניהם, חתניהם, עמיתיהם או תלמידיהם של אחרים, שעליהם נכתבו דברים יותר מפורטים, או

ברשימות הניספים של בני אותן הערים והעיירות. משום כך לא נשארו בידינו שום ידיעות עליהם, מלבד העובדה שהם היו ונספו. כשמצאתי סתירות בין המקורות השונים לגבי תאריכי הלידה שלהם, התחנות המרכזיות בחייהם הציבוריים, וגורלם בתקופת השואה השתדלתי להביא את כל הגירסאות, להשאיר את הדבר פתוחים ולאפשר לקורא להכריע כפי הבנתו. על הבעייתיות שבכך כבר עמדו עורכי הספרים עצמם. ומה שנכתב בספר הזיכרון למלניצה (Melnitz) הוא דוגמה אפיינית לכך:

אין בידינו מידע מי היה הרב במלניצה אחרי פטירת הרב ספרד. אנשי מלניצה שעזבו את העיירה לפני השואה לא עודכנו בכך, ואילו הבודדים שניצלו מהשואה היו צעירים מדי בכדי שידעו את שמו. ידוע רק שהרב העירוני היה פעיל בתקופה הנאצית להצלת יהודי העיירה יחד עם אנשי היודנראט. הוא ובני ביתו נספו בשואה יחד עם כל יהודי העיירה.

בכל המקרים כתבתי כל מה שהיה לפני, ואני מקווה שבמשך הזמן ניתן יהיה להשלים את החסר. כפי שצינתי לעיל נעזרתי גם בעדויות בעל פה שלעתים הוסיפו פרטים חשובים למה שנזכר במקורות הכתובים, ואף הובילו אותי אל ספרים שעל קיומם לא ידעתי קודם לכן. לעתים היו העדויות הללו האסמכתה היחידה לסיפורם של כמה רבנים שנכללו כאן.

השתדלתי להצליב את כל הפרטים – השמות הפרטיים, שם האב, התאריכים, הפעילויות בתחומים שונים, והשמות של המקומות – עם הנתונים האחרים שהצטברו לגבי האנשים שעליהם כתבתי ואנשים אחרים שנזכרו בהקשרים דומים. כך הלכה ונבנתה כל פעם דמות חדשה, עוד פרט נוסף למסכת החיים של האיש, לפני השואה ותחת הכיבוש הנאצי. עוד אדם ניצל מן השיכחה.

מבין השיטין נגלו לפני פרקי חיים מרתקים, המצפים להיסטוריון שיחשוף אותם, ואף לסופר שיעשה מהם פרקים ברומאן היסטורי.

כזה הוא, למשל, סיפורו של הרב שלמה אליהו **אושפאל**, שבא ממשפחה של חסידי חב"ד, למד בישיבת דווינסק (Dvinsk) אצל יוסף רוזין, "הגאון הרוגצ'ובי", והוסמך על ידיו להוראה. בימי מלחמת העולם הראשונה הגיע לפטרבורג, ושם נתמנה על ידי ועד הרבנים להיות הממונה על 600 ספרי תורה שהובאו לשם מעיירות רבות. אחרי מאמצים רבים עלה בידי להחליץ מן הסובייטים, בתרפ"ט, 1929, בשיתוף עם ממשלת פולין, עשרים ואחד ספרי תורה. שלטונות ברית המועצות דרשו בעד שיחרורם סכומי כסף גבוהים מאוד, אך הרב אושפאל הצליח לשכנע אותם שיש לגבות מכס רק מרווחי עסקים, ולא מספרי תורה שנמסרו למשמרת. ספרי התורה הללו נשלחו אל הצירות הסובייטיות בוורשה, ומשם הועברו לוויילנה. עד היום אני שואלת את עצמי איך הוא הצליח לעשות את הדבר הזה, כמה תושיה נצרכה לכך, ומי היו

האישים והארגונים היהודיים שעזרו לו. ההנחה שלי היא שאולי הג'וינט, שהיה ארגון סעד ועזר ליהודי מזרח אירופה, היה מעורב בכך. אך הדבר טעון בירור, ועיון בארכיונים של הג'וינט. לפני כשנתיים הביאו לארץ, מוילנא, ספרי תורה שניצלו מן החורבן. אולי הסיפור שלהם הוא חלק מסיפורו של הרב אושפאל?

דוגמה נוספת לדרך שבה עבדתי הוא סיפורו של הרב דוד יהושע סנדר מפוזן. תחילה מצאתי את שמו ביומן גטו ורשה מאת הלל זידמן, ואת שם העיר שממנה הוא בא לוורשה, ללא פרטים נוספים. אחר כך מצאתי אותו בכרך של פנקס הקהילות, פוזנן, פומרניה וגדנסק, ובספר עלי מרורות מאת הרב יהושע משה אהרונסון. מתוכם גיליתי אדם שבמקצועו היה מורה, וב-1934, אחרי עליית הנאצים, נתמנה להיות רבה של פוזנן, כי באותן השנים לא היה שם רב. הוא נהג לתת לסטודנטים שומרי מצוות שיעורים בספר המדע של הרמב"ם. כשכנסו הגרמנים לפוזנן נמלט לוורשה, אך אחרי זמן קצר חזר לעירו וקיבל על עצמו להמשיך להיות רבם של יהודי העיר, שוב חזר לוורשה ונספה בטרבלינקה. אך עדיין איננו יודעים מתי והיכן נולד, מי היו אבותיו, מדוע עזב את פוזן, חזר אליה ושוב חזר לוורשה, והיכן רכש את השכלתו היהודית והכללית, שהרי סביר להניח שאדם כמוהו יכול היה ללמד את הסטודנטים היהודים רק אם לו עצמו היתה השכלה כללית רחבה.

שאלות כאלה ורבות אחרות עולות לגבי רוב האנשים שכתבתי עליהם.

במהלך העבודה איחדתי שמות שבהתחלה נכתבו כערכים נפרדים, כי במקומות שונים נכתבו השמות הפרטיים בסדר שונה, או שמות משפחה בכתוב שונה, בעיקר בשל אופני הגייה שונים. את הדבר הזה אנחנו רואים גם בעדויות שנאספו ביד ושם. בכל מקום הבאתי את כל הגירסאות.

הקבוצה המיוחדת של הרבנים הנאורים – Postepowy – היתה מיעוט קטן במזרח אירופה, והמידע שנשתמר עליהם בידינו הוא מועט ביותר. הסיבה לכך היא שרוב העבודות על הרבנים במזרח אירופה נכתבו עד כה בעיקר בידי יהודים שומרי מצוות, ומטבע הדברים הן פנו בעיקר אל קהל היעד של המחברים, והתעלמו מן הזרמים הרוחניים האחרים שהיו קיימים בין היהודים שחיו שם.

בספרי הזיכרון לקהילות יש חומר רב על היהודים הדתיים – הציונים והלא ציונים – ועל המפלגות הציוניות השונות, אך לא על הנאורים, המתבוללים, הקומוניסטים והבונד. סביר להניח שהדבר נבע ממידור אידאולוגי שהוציא אל מחוץ לקהל קבוצות מסוימות, וכך השמיט אותן מן הזיכרון הקולקטיבי שלנו. גם יש לשער שאלה שהשתייכו לחוגים הללו, במידה ששרדו, לא עלו ארצה, וגם כשעלו לא היו מעוניינים לספר כאן על עברם, משום שבשנותיה הראשונות של מדינת ישראל הוא לא עמד בתוך הקונצנזוס הציבורי-לאומי.

הרב הלא חרדי היחיד שעליו מצאתי ביוגרפיה שלמה הוא הרב ד"ר יחזקאל לוי מלבוב. גם משום שהיה ציוני, וגם הודות למה שכתב עליו בנו יצחק קורט לוי, שכתב את זכרונותיו תחילה בספר "עליתי מספציה" ולפני שנים אחדות בספר A Journey Through Illusions (מסע בין אשליות), 1994.

לא אחת כרוך היה איתורם של הרבנים, מכל הזרמים, בעבודה בלשית ממש.

מתוך היכרותי עם עולמה של יהדות פולין הנחתי שבביילסקו-ביאלה (Bielsko-Biala) שבדרום מערב פולין היה טמפל של הנאורים, אך בספרים שקראתי עד אז לא מצאתי לכך שום סימוכין. יוצאי העיר אישרו את ההנחה שלי, ואחת מהן, שזכרה כיצד הרסו הגרמנים את בית הכנסת הזה, נתנה לי חוברת בפולנית על חיי היהודים בעיר שיצאה לאור בשנת 1996. שיחה עם אחד מיוצאי העיר הוסיפה עוד פרט, ובדיקת השמות של בוגרי בית המדרש לרבנים בבודפשט השלימה את התמונה. כך יכולתי לכתוב על הרב מרקוס שטיינר, שנולד בברטיסלאבה שבצ'כוסלובקיה, למד בבודפשט שבהונגריה, היה הרב של בית הכנסת של הנאורים בביילסקו שבדרום מערב פולין, ונספה אי שם.

כשכתבתי את העבודה הזאת מצאתי בספרו האוטוביוגרפי של פרופ' צבי אנקורי ערמוני אשתקד שבעירו טרנוב Tarnob היה בית כנסת של הנאורים, אך הוא לא הזכיר את שמו של הרב שניהן שם. בשיחת טלפון למדתי שהאיש, הרב וייסמן, היה בוגר בית המדרש לרבנים בברסלאו, ובראשית שנות השלושים של המאה העשרים בא לטרנוב, לימד יהדות בבית הספר "שפה ברורה", כתב בפולנית ספר על הפוליטיקה של אדריינוס, וכשפרצה מלחמת העולם השנייה ברח מזרחה ומאז לא נודעו עקבותיו. הפרטים הללו השלימו במקצת את דמותו של האיש, שככל הנראה היה ציוני, וגם תרמו משהו לדמותה של טרנוב היהודית.

הרבנים שבתאי רפפורט ונחמיה קורניצר מקרקוב היו בין נציגי היהודים שעם הכיבוש הנאצי של העיר ביקשו מן ההגמון שישפיע על הגרמנים להקל על הגזירות. במקום זאת הוא הסגיר אותם לידי הגסטפו, וסופם היה באושוויץ. אל הביוגרפיה של הרב קורניצר הגעתי איכשהו, אך על הרב רפפורט לא מצאתי שום דבר, גם בספרים העוסקים בתולדותיה של המשפחה. בסוף הגעתי אל אחד מקרובי משפחתו, מחסידי גור בבני ברק. הוא הפנה אותי אל הקונטרס **כארז וכאזוב**, הנמצא בתוך **ספר אגודת אוזב השלם**, מהדורת ירושלים תשנ"ד, ושם מצאתי את המידע המבוקש.

בכל הספרים העוסקים בקרקוב לא מצאתי מי בא במקומו של הרב ד"ר יהושע טהון (נפטר ב-1936), שניהן בטמפל של הנאורים שהיה ברחוב מידובה. ד"ר משה לנדא וד"ר עמנואל מלצר מסרו לי שהאיש היה בנו של הרב גדליה שמלקיש מקולומיא. כך

של הרב אפרים אשרי שהובאו בסוף ספרו **שאלות ותשובות ממעמקים**.

רוב תאריכי הלידה של הרבנים שנולדו במאה התשע עשרה ובראשית המאה העשרים הם משוערים. רובם לא ידעו בבירור מתי נולדו, שכן בחברה המסורתית שבה גדלו, ובהיעדר תעודות, זכרו רבים את ימי ההולדת שלהם בערך ועל פי סמיכותם לפרשות השבוע ולמועדי ישראל, וזיכרון שנת הולדתם ניטשטש. גם מאיר וונדר, במבוא לספרו **מאורי גליציה**, מציין שרוב תאריכי הלידה של הרבנים שנולדו במאה ה"ט הם משוערים.

אחת הבעיות שעמדו לפני היה עניין זיהוי המקומות ושאלת הכתיב הלועזי שלהם. הזיהוי המדויק של המקומות עוזר הרבה להבנת קורות חייהם של האנשים, והוא תורם גם להבנת ההיסטוריה והתהליכים הסוציולוגיים בחברה היהודית הרבה מעבר לביוגרפיה האישית של האדם שבו מדובר.

במזרח אירופה יש עיירות רבות שהשם היהודי שלהן שונה לגמרי מן השם הלועזי המקובל היום, ולעתים קרובות הוא משמר את השם שהיה מקובל בתקופות קודמות ותחת משטרים פולטיים אחרים. יש גם עיירות רבות שלהן אותו השם. טארנע היא Tarnów, ריישא היא Rzeszów, דז'יקוב Dzików החסידית היא Tarnobrzeg ועוד. בפולין יש עשרות ישובים שהאטימולוגיה שלהם נגזרת מן השורש Dąb דומב, שפירושו אלון, ושבע-עשרה ערים ועיירות ששמן הוא Dąbrowa = דומברובה, שפירושו יער אלונים (מבחינת העולם החסידי הידועה שבהן היא דומברובה טרנובסקה שממזרח לקרקוב, אך אלה שכתבו על רבנים שנולדו או שכינה שם הביאו רק את החלק הראשון של השם דומברובה). מצאתי שש ערים ששמן Stoczek; ינוב Janów שבמחוז קיילצה, שבמחוז לובלין, Janów Podlaski, Janów Poleski או אולי Janowa; טומשוב Tomaszów Lubelski או Tomaszów Mazowiecki. במחוזות המזרחיים של פולין יש ערים כגון גז'מאלוב Grzymałów שביידיש מבטאים הרימלוב, בשל החילוף בין העיצורים G ו-H בין הפולנית והאוקראינית. בספרים מופיע השם בשתי הגרסאות.

Lvov הפולנית היא Lemberg של ימי השלטון האוסטרו הונגרי, וזהו שמה גם בפי היהודים, בעיקר הדתיים. Dvinsk שבלטביה בזמן שהיתה תחת השלטון הרוסי וגם בפי היהודים בין שתי מלחמות העולם, היא Daugavplis בלטביה של היום, ובגרמנית Dünaburg.

כמעט בכל הספרים שקראתי לא היתה לכך כל התייחסות. לא אחת מצאתי שמקום מסוים ששמו נכתב לפי המבטא השגור בפי היהודים, נמצא בהונגריה, ברומניה או בטרנסילבניה. אך הכותבים לא ציינו את הדבר הזה, ואני חיפשתי אותו ברחבי פולין. וכך התאמצתי לאתר את מי שבקי בגיאוגרפיה היהודית

מצאתי בספר הזיכרון לקולומיאה, ברשימה שנכתבה על רב העיר, גם פרטים אחדים על בנו, הרב ד"ר שמואל צבי, שמילא את מקומו של ד"ר טהון אחרי שזה נפטר. אחר כך מצאתי את השם שלו ברשימה של בוגרי בית המדרש לרבנים בברלין, והפרט הזה השלים במקצת את החסר.

כתבתי גם על אלה שידוע לנו שהוסמכו לרבנות, אך למחייתם עסקו בתחומים אחרים. למעשה היו אלה הרוב, שהרי מספר המשרות, בשכר, של רבנים רשמיים בערים מסוימות היה מוגבל. במזרח אירופה של אותם הימים היו הלימודים התורניים הגבוהים אופציה כמעט יחידה שעמדה לפני האינטליגנציה היהודית.

אחד המובהקים שברבנים שלא עסקו ברבנות הוא ברוך אפשטיין, בעל **תורה תמימה**, שהיה בנקאי, ודחה הצעות לכהן כרב בערים חשובות כמוסקבה ופטרבורג. הוא היה ציוני, ומראשוני המצטרפים לתנועת המזרחי. הוא לא האמין בברית שנכרתה בין רוסיה לגרמניה, וכשפרצה מלחמת העולם השנייה עזר לפליטים שבאו לעירו מן האזורים שנכבשו בידי הגרמנים, ויעץ לכל מי שיכול שימלט על נפשו. הוא נפטר בפינסק בתמוז תש"א, יולי 1941.

רבים מאלה שהוסמכו לרבנות התפרנסו בדוחק רב. זה מבית מלאכה לארנקים שהיה בביתו, וזה מחנות מכולת קטנה או ממסחר בדגים מלוחים. גם את הפרטים הללו כללתי בספר. מצאתי כאלה שבתחילת דרכם עסקו במסחר, ואחרי שהפסידו בעסקיהם או כילו את הנדוניה שלהם קיבלו משרות רבנות ששכרן היה בצידן, בזכות הקשרים שהיו להם עם בעלי ההשפעה באותה העיר או האזור. היו כאלה שקיבלו את המשרה, שלמעשה הבטיחה להם יציבות כלכלית, אחרי מאבקים מרים עם בני משפחותיהם ועם יריביהם הפוליטיים.

בזכות הרישום בדפי העדות שמסר אבי ז"ל ל"יד ושם" כללתי כאן גם את סבי אהרן יוסף בן שמואל מנדלבוים, שהיה "תלמיד חכם מו"צ וסוחר" ונפטר בגטו קרקוב באייר תש"ב אחרי "עינויים, רעב, מחלה, בלי עזרה רפואית ודעיכה אישית".

כל הרבנים נרשמו כאן לפי א"ב של שמות המשפחה, ובמידה שיכולתי גם לפי שם האב. את המקומות שבהם נולדו הבאתי רק כשמצאתי שהיתה לכך משמעות לגבי הביוגרפיה שלהם, כגון מי שנולדו בפולין ולמדו בישיבות בליטא, או בבתי מדרש לרבנים, אורתודוקסים או ליבראלים, בגרמניה.

אילו היו בידינו רשימות של התלמידים שלמדו בישיבות ובבתי המדרש בפולין הן יכלו להיות מקור טוב לעבודה הזאת. אך בדרך כלל לא נהגו שם לערוך רישום מסודר של התלמידים. המעט שהיה אבד בשואה, ועד כה לא הגיע לידינו. נעזרתי ברשימות של בוגרי בתי המדרש לרבנים בברלין, בווינה, בבודפשט ובברסלאו, ובדקתי מי מאלה שנזכרו שם נולד בפולין או חזר לשם אחרי שסיים את לימודיו, וכן ברשימות

של אותם המקומות, כדי לזהות את התעתיק הלועזי שלהם, ואחר כך, כפי שאראה בהמשך, מצאתי גם את הוריאציה היהודית של אותו השם.

האורבניזציה גרמה לכך שקהילות רבות, שהיו בכפרים ובעיירות בעלי ישות מוניציפאלית עצמאית, נבלעו במשך הזמן בתוך היישובים הסמוכים. דוגמה לכך היא פודגורז'ה, Podgórze, פרזור של קרקוב, שבה הקימו הגרמנים את הגטו. עד ראשית המאה העשרים היתה שם קהילה יהודית עצמאית, ואת ייחודה ניסו לשמר גם אלה שהתיישבו שם מייד אחרי המלחמה. בספרים שבדקתי לא היתה כל התייחסות אל השינויים האורבניים הללו, ומה שנכתב בהם משקף בדרך כלל את תמונת המצב כפי שהיתה בזמן שבו אירעו הדברים. בהתחלת העבודה נעזרתי במפות של פולין של היום ובין שתי מלחמות העולם, ובמפתחות של שמות היישובים שהובאו בפנקסי הקהילות. אך מה שמצאתי שם לא פתר את כל הבעיות. כאשר פניתי אל ממשלת ליטא נמסר לי שאין בידיהם שום מפות של ליטא מלפני מלחמת העולם השנייה.

הודות לספר *Where Once We Walked* יכולתי להביא כאן את השמות השונים שקיבלו היישובים במשך הדורות כתוצאה מן השינויים הפוליטיים שחלו שם, או שהיו שגורים בפי המיעוטים האתניים שגרו בהם. לדבר הזה יש חשיבות רבה, כי העימות בין השמות המקובלים היום לבין השמות הישנים, הלוקאליים, עזר לי לזהות את האיש שבו דובר.

במהלך העבודה עלתה שאלת ההתייחסות לנשות הרבנים והאדמו"רים. רובן באו מרקע משפחתי וסוציולוגי דומה לזה של בעליהן, ולא אחת היו הרבנות או האדמו"רות חלק מן הנדוניה שאותה קיבל החתן. נשים אלה ספגו מן הידע הרחב של לימוד התורה שהיה מרכיב מרכזי באווירה שבה הן גדלו, והדבר השפיע גם על תפקודן הכללי בכל המערכת שבתוכה חיו. לרבות מהן היתה השכלה כללית רחבה.

הנשים שעליהן כתבתי כאן רק מלים ספורות היו כנראה מפורסמות למדי בסביבה שלהן, כמו אשתו של הרב שמשון שטוקהאמר, שהיתה פקידה בקהילת ורשה (באותם הימים!), "והזוג שאב פרנסתו ממשכורתה", או הרבנית שפרה פרנקל-תאומים לבית באב"ד, ש"עמדה לימין בעלה [הרב אלימלך תאומים פרנקל], בחינוך ילדיהם, בהנהגת הרבנות, בדבר הקשרים עם אנשי העיר ושלטון הקהילה". כמה נשים – כנראה רבניות – נזכרו רק בהקשר לפעילות שלהן בימי הכיבוש הנאצי. לפי שעה לא מצאתי שום דבר על חייהן בתקופה שקדמה לכך.

ברוב המקרים לא מצאתי את השמות הפרטיים של אותן הנשים, כי אם רק את שמות אבותיהן – "בתו של הרב"... לדעתי אין בכך הזנחה או שרירות לב, אלא הדבר הוא חלק מהנורמה שעד למהפכה הפמיניסטית שהתרחשה בדורות האחרונים היתה מקובלת גם בעולם הלא יהודי, ובימינו היא נוהגת בעולם החרדי.

את העבודה הזאת אני מציעה לראות כעבודה פתוחה, שעלינו להמשיך ולהרחיב אותה, מבחינת ההיקף והעומק כאחד. דהיינו: גם לאסוף חומר כתוב ועדויות בעל פה על מי שעדיין לא עלה בידי להגיע אליהם, וגם להרחיב את מה שכתבתי על אלה שנזכרו כאן במלים ספורות בלבד. אודה לכל מי שיוכל לעזור לי להשלים את החסר, ולהעמיד אותי על הטעויות, שכנראה לא יכולתי להימנע מהן.

אני מקווה שהלקסיקון הזה ישמש כלי עזר לחוקרים, למורים ולתלמידים שיוכלו להיעזר בו לצרכי העבודות שהם יכתבו בעתיד, ואף לביוגרפיות המשפחתיות שלהם.

חיבת אני תודה לקרוב משפחתנו הרווי קרוגר מניו יורק, שבשנה שעברה נתן לי את המהדורה החדשה והמעודכנת של הספר *Where Once We Walked, a Guide to the Jewish Communities Destroyed in the Holocaust*

ביבליוגרפיה

אהרונסון, יהושע משה. עלי מרורות. בני-ברק, תשנ"ו. אנקורי, צבי. ערמוני אשתקד. ירושלים, תשס"א, 2001.

אשרי, אפרים. חורבן ליטע. ניו-יורק ומונטריאול, תשי"ב, 1951.

אשרי, אפרים. שו"ת ממעמקים. ניו-יורק, תשל"ו. כרך א'.

גרינבוים, אברהם. רבני ברית המועצות בין מלחמות העולם. המרכז לחקר ותיעוד יהדות מזרח אירופה שעל יד האוניברסיטה העברית. ירושלים, 1994.

ויין, אברהם. ספרי הזיכרון כמקור לחקר תולדות קהילות ישראל באירופה. ירושלים, יד ושם תשל"ג. עמ' 209-222.

מגילת קורניץ, עיירה בחייה ובמותה. תל-אביב, 1956. (אושפאל)

מלניצה. ספר הנצחה, עדות וזכרון לקהילת מלניצה. תל-אביב, התשנ"ד, 1994.

פייקארז', מנדל. ספרות העדות על השואה כמקור היסטורי, שלוש תגובות חסידיות בארצות השואה.

מוסד ביאליק, תשס"ג, 2003. פרק ב: להשקיש או לספר את האמת הערומה. עמ' 85-88.

רשיש, א"ז. רבי ברוך הלוי אפשטיין, בעל "תורה תמימה". ירושלים, תשכ"ז, 1967.

Where Once We Walked, a Guide to the Jewish Communities Destroyed in the Holocaust. Avotaynu, 2003.

Zabarowski Jan, Poznański Stanisław, Sonderaktion Krakaw, Warszawa, 1964

ד"ר פנינה מיזליש היא ילידת ירושלים. הוריה עלו לארץ באביב 1934 מאזור קראקוב. במשך 32 שנה היא

הנוער שלהם בפולין ובלטיא בזמן השואה ואחריה (1939-1949) מופיע במאה שנים של ציונות דתית. אוניברסיטת בר אילן 2003. היא היתה מעורבת בפרסום ציוני דרך, זיכרונות מן השואה מאת בעלה של שלום מיזליש, 1977.

עבדה באוניברסיטת בר אילן כחוקרת תולדות יהודי פולין במאה התשע עשרה ובמאה העשרים ופרסמה מספר מאמרים בנושא זה. אוניברסיטת בר אילן הוציאה לאור בשנת 1998 את ספרה ויקטור חייעס, יומנו של יהודי פולני. המאמר 'מזרחי, תורה ועבודה ותנועות

רישומי נישואין מ"בית הכנסת הגדול" בלונדון 1791-1885

השכתוב והמחשוב של רישומי הנישואין מבית הכנסת הגדול היה פרויקט הרבה יותר קשה, ונמשך כשמונה שנים. נוסף להיקפו הנרחב של הפרוייקט, הסיבה למשך הזמן הארוך היתה ההחלטה לשלב את נתוני תעודות הנישואין עם הנתונים מפנקס הנישואין של בית הכנסת. דבר זה סיפק, לגבי השנים 1837-1879, מידע על השמות של החתן והכלה, כתובותיהם, גילם, מצבם המשפחתי ושמות אבותיהם.

הנישואין מבית הכנסת הגדול מכיל כמעט 700 עמודים ולמעלה מ-8,000 רישומים בשני חלקים. האחד לפי שם המשפחה של החתן והשני לפי שם המשפחה של הכלה, וניתן להשיג אותו רק בנוסח מודפס, 672 עמודים. כל המיקרופילמים נמצאים בארכיון המרכזי לתולדות עם ישראל.

האברנו הוותיק הרולד לואין, יחד עם רעייתו מרים, סיים זה עתה את המחשוב של רישומי הנישואין מבית הכנסת הגדול בלונדון, מהשנים 1791 עד 1885. זהו שלב נוסף של הפרוייקט שהחל ב-1990 לערך בשכתוב ומחשוב של רישומי הלידות של בית הכנסת **האמברו** (Hambro) בלונדון מהשנים 1770-1905 ורישומי הקבורות מבית הכנסת האמברו לשנים 1770-1882 (הושלם ב-1995) ולאחר מכן רישומי הנישואין מבית הכנסת האמברו לשנים 1797-1837 וכן 1862-1867 (הושלם ב-1996). כל העבודה מבוססת על מיקרופילמים של הרישומים בפנקסי בתי הכנסת בלונדון, הנמצאים בספרייה של המורמונים (LDS Family History Library).

יהודי מרוקו באמריקה הלטינית*

אדוארדו כהן

מתורגם מספרדית

מנאוס (Manaus) בלב יער האמזונס, היו הערים העיקריות שאליהן הגיעו המהגרים.

בתחילה הגיעו גברים רווקים, מגיל ההתבגרות עד שנות השלושים שלהם, ואולי כמה שנים יותר. אחדים מהם חזרו בבוא הזמן למרוקו כדי להתחתן עם נערה יהודיה, והביאו אותה לאמריקה. אבל מובן שאחרים נשאו נשים מבין תושבות המקום. משנת 1875 גדל גם מספר המהגרים מטנג'יר, ויעדם היה ספרד, אלג'יריה, פורטוגל וברזיל. בארץ זו נוספו עוד מספר ערים לרשימת הערים שאליהן הגיעו המהגרים: רסיפה (Recife) בירת האזור Pernambuco בצפון מזרח המדינה, שם התקיימה במאה השבע עשרה הקהילה היהודית הראשונה באמריקה, והבירה דאו של הארץ הענקית הזאת, ריו דה ז'נירו.

החל משנת 1880 חל שינוי בהעדפות המהגרים היהודים ממרוקו, לגבי מקומות ההגירה. אם כי ברזיל נשארה יעד מועדף, התחילו יהודי מרוקו להגר גם לארצות אחרות באמריקה הלטינית, שבהן לימוד השפה החדשה לא היוותה בעיה.

כך התחילה הגירת יהודי מרוקו לונזואלה ולארגנטינה, וכן לפרו ולפנמה. הם הגיעו גם לארצות אחרות דוברות ספרדית, כמו סורינאם, ואפילו לערים אחדות בארצות הברית, כמו ניו יורק, פילדלפיה ובלטימור, בין היתר.

ארגנטינה

ראוי לתת את הדעת על הסיבות שהפכו את ארגנטינה ליעד מועדף למהגרים, וביניהם יהודי מרוקו. בשנת 1876 התקבלו בארגנטינה חוקי ההגירה, שהיו ליברליים מאוד והביאו לזרם הגירה חשוב ביותר, שהתפתח בד בבד עם הגידול והשגשוג הבלתי רגיל של ארגנטינה בין השנים 1870 ו-1930. מלבד זאת, ניצחון המפלגות החילוניות הפך את ארגנטינה למדינה בעלת אוריינטציה שוויונית, שקיבלה ברצון את אלה שנולדו בארצות אחרות או שהיו בעלי אמונות שונות. בהמשך למגמה השוויונית, התקבל בארגנטינה בשנת 1884 חוק החינוך הכללי (חילוני וחובה ברמת בית הספר היסודי), ובשנת 1888 התקבל חוק הנישואין האזרחיים, שהוא חובה לכולם.

כל זאת הביא גל הגירה גדול שתרם, החל משנות השמונים של המאה התשע עשרה, לפיתוח ופריחה כלכלית בארגנטינה.

רבים מיהודי מרוקו המהגרים היכו שורש בבירה בואנוס איירס, ואחרים ברוסאריו (Rosario) במחוז סנטה פה. מהר מאוד התחילו לפתח את המסחר ופתחו סניפים למפעליהם גם בערים אחרות בפנים הארץ.

היהודים הספרדים במרוקו התחלו להגר לאמריקה הלטינית בתחילת המאה התשע עשרה, אם כי רק בשנות 1860-1862 הגיעה ההגירה לממדים גדולים, ובעיקר מהעיר טטואן (Tetuan). עיר זו, כמו ערי החוף האחרות, שמרה על קשר חזק יותר עם אירופה, והיהודים שבה לא היו כה קשורים למסורת כמו היהודים שהתגוררו בפנים הארץ. היחס השלילי של מנהיגי הקהילות לכך שהיהודים התחילו לעזוב את המקומות שבהם נולדו, מנע גם הוא מיהודי הערים שבפנים הארץ ללכת בעקבות אחיהם שבערי החוף, כמו טטואן וטנג'יר.

המלחמה

מלחמת ספרד-מרוקו בשנים 1859-1860 גרמה ליהודים רבים לעזוב את מרוקו, בעיקר לאורן (Oran) באלג'יריה ולגיברלטר. יהודי מרוקו, שעד אז חיו בדו-קיום – אם כי עם עליות וירידות – עם שכניהם הערבים, קיבלו ברצון את הנוכחות הספרדית. כתוצאה מכך, עם נסיגת הכוחות הספרדיים ב-2 במאי 1862, הורע מצב היהודים במידה ניכרת, וחלק מהמוסלמים הפכו חשדנים כלפיהם. ההתנגדות לזרים, ובעיקר ליהודים, שנעשתה מורגשת יותר ויותר, הביאה גם היא להגברת ההגירה היהודית מהמדינה.

באותה תקופה הוקמו בתי ספר של חברת כל ישראל חברים (כ"ח) בטטואן (1862) ובטנג'יר (1864). בתי ספר אלה טיפחו את רעיון ההישגיות וההצלחה, באמצעות שיטות חינוך מודרניות. הפעילות החינוכית והתרבותית הנרחבת של חברת "כל ישראל חברים" בערים אלה, יחד עם התנאים הכלכליים הקשים במרוקו והתקווה להצלחה ושגשוג כלכלי בעולם החדש – היוו תמריץ נוסף להגירה לדרום אמריקה.

יהודי טטואן עברו בתחילה לאורן, וכן לטנג'יר וערים אחרות במרוקו הספרדית. למעלה מארבעים אחוז מבוגרי כ"ח יצאו את מרוקו באותן שנים, במיוחד לשטחים שהיו תחת שלטון ספרדי ולא אלג'יריה – אולם בד בבד התחיל גם גל ההגירה לאמריקה הלטינית, והיהודים הראשונים הגיעו מטטואן לבלם (Belém) בצפון מזרח ברזיל.

בשנות השבעים של המאה התשע עשרה, התחילה פריחה כלכלית בברזיל, בעקבות פיתוח תעשיית הגומי (קאוצ'וק). הקקאו והסוכר. העיר בלם, ובמערבה

* מאמר זה פורסם לראשונה בכתב העת "תולדות", כרך 8, מס' 21, נובמבר 2003, היוצא לאור ע"י החברה הגניאלוגית היהודית בבואנוס איירס.

הקהילה היהודית הראשונה הוקמה בפנים המדינה, בעיר קורו (Coro), על ידי יהודים שהגיעו מ-Curacao. יהודים רבים, במיוחד ספרדים, היו חלק ממשלחת האנשים שוחרי החופש שתמכו בסימון בוליבאר, משחרר אמריקה הדרומית. יש לציין את הקשר המיוחד של בוליבאר עם מרדכי ריקארדו (כהן, 2000), וכן עם ריקרדו ואברהם מסה (Meza), חואן דה סולה (De Sola), בנימין ושמואל הנריקס (Henriquez) ודוד קסטלו מונטיפיורה, שהיה מנהל הכספים של בוליבאר.

עיר נוספת שהתיישבו בה יהודים ספרדים היתה ברצלונה (ונזואלה), ובה גם פעל הסופר סלומון דה לימה. היהודים ממרוקו הצטיינו בהריצותם והניחו את היסוד לפעילות המסחרית.

בתחילת המאה העשרים נמשכה הגירת יהודי מרוקו לדרום אמריקה, ויחד עם יהודים משאר חלקי האימפריה העות'מנית הם יסדו ב-1926 את "חברת הצדקה היהודית" (Sociedad Benefica Israelita) וב-1930 את "האגודה היהודית בונזואלה" (Asociacion Israelita de Venezuela).

בין המשפחות שהצטיינו בפעילותן בשטח המסחר, נציין את משפחות בן ארוך, פריינטה, בן אסרף ובן דיין, ובין הרופאים נציין את ד"ר בן שטרית, וד"ר ברוך בן אסרף, חתן פרס נובל לרפואה.

כיום, בין הרופאים, הבנקאים, בעלי המקצועות החופשיים והאומנים, התעשיינים והספורטאים – נמצאים רבים מצאצאי אותם מהגרים יהודים ממרוקו שהגיעו לדרום אמריקה בגלי ההגירה הראשונים בשליש האחרון של המאה התשע עשרה.

ביבליוגרפיה

- Carciente, Jacob. La Comunidad de Venezuela. Caracas, Centro de Estudios Sefardies de Caracas, 2000.
Cohen, Mario Eduardo. Exposicion "Los Judios y los Liberadores de America", 2000.
Buenos Mirelman, Victor C. Sefardica 1996, No.11: 67.
Aires, CIDICSEF, 2000

ד"ר מריו כהן הוא מחבר America Colonial Judia, הוצאת CIDICEF בואנוס איירס, אפריל 2000, נשיא CIDICEF (המרכז למחקר ולהפצת התרבות הספרדית).

בשנת 1891 הוקמה בבירה "הקהילה הלטינית היהודית" (Congregation Israelita Latina) המאחדת, עד היום, את היהודים ממוצא מרוקאי. מאוחר יותר הוחלף השם ל"איחוד הקהילה הלטינית יהודית בבואנוס איירס" Asociacion Comunidad (Israelita) Latina de Buenos Aires-ACILBA. בשנות ה-90 הגיעו מורים שחונכו ב"כל ישראל חברים" במטרה ללמד במושבות היהודיות שנוסדו על ידי JCA (Jewish Colonization Association). מרבית סגל ההוראה, שהגיע מטנג'יר, עבדו בארגנטינה ואחרי כן בונזואלה, אך עברו, במספרים קטנים יותר, גם לברזיל, צ'ילה ופרו.

המכתבים מיהודי מרוקו שהתיישבו בארגנטינה והצליחו הביאו זרם חדש של יהודים מטטואן וערים אחרות במרוקו לדרום אמריקה. רבים מהמהגרים השתדלו להביא את קרובי משפחתם, אחרים החליטו להתחתן עם בת עירם ולהתחיל את חיי המשפחה במקום החדש. בין 1880 ו-1889 התיישבו משפחות יהודיות ממרוקו גם בערי השדה. המחוזות סנטה פה, קורדובה, אנטרה ריוס (Entre Rios) מנדוסה וסן לואי מנו בין תושביהם הרבה משפחות יהודיות ממוצא מרוקאי, עוד לפני תחילת המאה העשרים.

בכל מה שנוגע לחתונות, חגים וקבורה, התרכזו חיי המהגרים סביב המוסדות הקהילתיים: ACILBA בבואנוס איירס, וכן **אחינו אתה** ברוסאריו (שהתאחדה בשנות ה-60 של המאה העשרים עם הקהילה היהודית מתורכיה, **עין החיים**).

רבים מבני הקהילה שהגיעו ממרוקו תפסו עמדות חשובות במדינה והגיעו למצב כלכלי טוב, ואף הצליחו לתת השכלה אקדמית לילדיהם ולנכדיהם. כבר בשנת 1935, סגן הקונסול של ארגנטינה במרוקו הספרדית, יעקב ביבאס (Jacob Bibas), היה יהודי יליד טנג'יר שהתגורר ברוסאריו. ראוי לציין – בין היתר – את ד"ר מני ברגל (Meny Bergel) שהיה מועמד לפרס נובל ברפואה, והרופא המנתח ומנהיג הקהילה ד"ר סלבדור צרפתי (Salvador Sarfatty).

ונזואלה

ב-6 במאי 1819 העניקו שלטונות גרנאדה החדשה (Nueva Granada) לבני "האומה העברית" (Nacion Hebrea) את הזכות להתיישב ואת הזכות לחופש דתי. זמן מה לאחר מכן, ב-22 באוגוסט 1821, ביטלה הממשלה סופית את "המשרד הקדוש של האינקוויזיציה" (!).

ארגון כנס משפחתי אלון גינצברג

חשדנות למימצאיי. אמירות כגון: 'מעולם לא שמעתי על כך' או 'לא דיברו על זה מעולם אצלנו' הן כנראה לחם חוקם של גניאלוגים רבים. לעיתים דווקא אמירות מעין אלה יש בהן כדי להגביר את המוטיבציה לחקר העבר, אף שתמיד יש לבחון כל אמירה ואמירה ברצינות הראויה.

הזמנתי לבית הורי מספר בני דודים של אמי כדי לחשוף בפניהם את מימצאי (הסיפור המרתק כשלעצמו יסופר על ידי במאמר אחר). התגובות היו מעניינות ונלהבות והן קדמוני בעוד כמה צעדים במחקרי. אך ככל שהעמקתי חקור אחורה בזמן הגעתי למסקנה שמידע חשוב נמצא אצל צאצאי אחיו ואחותיו של הסב של אמי, ירחמיאל שטינברג הנזכר למעלה, הפזורים בכל רחבי ישראל ובתפוצות.

הקשר עם צאצאים אלה הולך ונהלש מטבע הדברים והזמן, והרגשתי צורך רב לאתר את בני הדודים של סבתי רבקה ז"ל שעדיין חיים. גיליתי בני משפחה עלומים שאף אימי לא הכירה והמימצאים נתווספו והלכו. לסבתי מספר בנות דוד מעל גיל 90 שאחת אף אינה רחוקה מהגיל העגול 100! כולן צלולות ומרתקות. כולן השתוממו הכיציצ בחור צעיר כמוני מתעניין בהיסטוריה המשפחתית. לא התאפקתי וסיפרתי לחלקן שאני חוטא בכתיבה ואולי ביום מן הימים יצא איזה ספר מזה. מובן שהן החלו בכל הזדמנות לשאול מה עם הספר, שהרי הזמן מתקתק ואינן רוצות להחמיץ ההזדמנות לקרוא את ההיסטוריה המשפחתית בכלל ולבטח סקרניות לראות מה כבר כתב הצעיר על כל אחת בפרט...

לומר על האמת – חלק א' כבר כתוב אך סוף הספר עוד רחוק, ועל כן הרגשתי חובה לשתף ולו בעל פה את בנות ובני הדור המבוגרים במימצאים המשותפים, המספרים על התקופה בעיירה סוחבולה. לתקופה זו זיקה היסטורית משותפת לכל אחד מצאצאי צבי וחייה-שרה שטינברג, הלא הם הורי ירחמיאל שטינברג, שני אחיו ושלוש אחיותיו.

באותה נשימה החלטתי שהסיפורים צריכים להיות מסופרים הן לדור המבוגר והן לדורות הפחות מבוגרים ואף לצעירים. התחושה היתה שההזדמנות לכינוס אולי לא תחזור עוד ועל כן כדאי לקיים כינוס, כלומר מפגש להצגת המימצאים.

המטרות שהצבתי לי לקראת הכינוס היו:

- להציג את סיפור ההיסטוריה של המשפחה כפי שהוא, וכסיפור שיש להתגאות בו.
- להכיר בני משפחה נוספים – הן כבני משפחה והן כבעלי סיפורים ובעלי אוצרות משפחתיים כגון תמונות או מיסמכים

רבים מאיתנו העוסקים בגניאלוגיה חשים לעיתים קרובות צורך לשתף את בני משפחתנו הקרובים והיותר רחוקים בגילויים ובמימצאים חדשים שעולים מדי פעם במחקרנו. בחלק מן המקרים הגילוי הוא פתאומי ורב חשיבות, ובמקרים אחרים עבודת נמלים הנמשכת לאורך שנים היא החושפת תמונה מרתקת מהעבר המשפחתי. לעיתים מתמזל מזלנו ורבים מבני המשפחה מגלים עניין, אך לא פעם אנו מוצאים עצמנו במצב בו אפילו משפחתנו הקרובה לא תמיד מרוגשת או אף חמור מכך, כלל לא מתעניינת במימצאינו. האם במקרים כגון אלה נרים ידיים? האם נשמור את מחקרנו אך ורק לעצמנו ולחברינו העוסקים בגניאלוגיה? נוסף לכך, גם במקרים בהם קיימת התעניינות מצד הסובבים אותנו, מהי הדרך ההולמת להצגת מימצאינו ולשיתוף הסביבה בפרי עמלנו? במאמר זה אנסה לענות על שאלות אלה מניסיוני האישי.

סבה של אימי יעל, ירחמיאל שטינברג, עלה לארץ ישראל מהעיירה סוחבולה (Suchowola) הממוקמת היום בפולין, לא הרחק מביאליסטוק. היה זה בתחילת העשור האחרון של המאה ה-19. הוא הצטרף כאן לאחיו מיכאל (מיכל) שעלה כמה שנים קודם לכן. שני האחים ואח נוסף, שלמה, שעלה אף הוא, היו ממייסדי המושבה מוצא שעל גבול ירושלים. לאחים הצטרפו שלוש אחיותיהם ואם המשפחה. האב נפטר בעיירה.

סיפור המשפחה סופר בחלקו בעיתונות הישראלית ואף בספרים המתארים חלוצים בני העלייה הראשונה.

עוד בהיות ילד הוקסמתי מסיפוריה של סבתי, אם אימי, רבקה ברמן לבית שטינברג, על ילדותה במוצא בה נולדה. כאשר הייתי בן שלוש עשרה הקלטתי את סבתא, אך העיסוק במחקר גניאלוגי צבר תאוצה רק שנים רבות אחר כך.

המחקר הביאני לגילויים ששיערת שהדורות החיים כיום אינם מכירים או מכירים אותם רק חלקית. לעיתים הגילויים פותרים תעלומות, אך בד בבד חושפים אמירות היסטוריות משפחתיות שגויות או מבהירים ספקות ואי ודאויות לגבי נושאים מסויימים.

הרצון לספר את הדברים לבני המשפחה הקרובים והמתעניינים היה רב – הן בגלל עצם הגילויים (בואו נודה על האמת: כולנו בלשים הנהנים לעיתים לחשוף את עבודתנו ולשמוע את שבחי הסובבים אותנו), והן בגלל התקווה שהסיפורים שלי יביאו קרובים חדשים לשתף אותי בידיעותיהם ובמקורותיהם, שלעיתים הם אסמכתאות שמחירן לא יסולא בפז.

מכיוון שכמעט תמיד גילי צעיר בהרבה מבני המשפחה המבוגרים ו"המבינים עניין", שמעתי גם ביטויי

• לחזק את הקשרים עם בני משפחה שהכרתי במהלך מחקרי.

השאלות היו:

מה יהיה תוכנו המדוייק של הכינוס וכיצד לבנותו בצורה מעניינת? כיצד לארגן את הכינוס (מקום, עלויות, מועד, לוח זמנים וכד')? כיצד להודיע לבני המשפחה וכיצד להציג את עצמי? כיצד להצדיק את הכינוס (שהרי לפני חמש שנים התקיים כינוס קודם)? כיצד לגרום לבני המשפחה להתלהב ולהגיע?

החלטתי שבמוקד הכינוס יהיו סיפורי המימצאים המעניינים והחדשים שגיליתי. הייתי בטוח בעצמי שאדע לספרם בצורה מעניינת לאור ניסיוני כמרצה ומדריך במסגרות שונות. עם זאת כדאי במקרים רבים להיעזר בקרוב משפחה שמוכן להירתם להצגת הסיפורים ולהציג בפניו את כל רוחב היריעה כדי שיוכל לתבל את דבריו בכל אותן פרפראות מעניינות.

במקביל התנדבה למשימת עידכון עץ המשפחה העבות חברת משפחה שהיתה אחראית לכך בכינוס הקודם. בכוחות משותפים עידכנו את העץ. העבודה הגרפית המורכבת נשאה פרי והעץ המקורי הוכן בצורה

מהודרת כמוצג לעיון כל המשתתפים. הרי זוהי העדות האולטימטיבית לקשר המשפחתי בין באי הכנס. לרבים זו גם היכרות מסודרת ראשונה בינם לבין עצמם – היכן מקומם בכל הענפים העמוסים. אחרים הספיקו לשכוח את מערכת הקשרים העניפה מהפעמים הקודמות בהן נפגשו עם עץ המשפחה ובכל פעם חווים הם מחדש את גילוי הקשרים. הוכנו עשרים וחמישה העתקים מהודרים של עץ המשפחה למעוניינים לקנותו. התלבטנו אם הכמות מספקת או יחסרו עותקים. לא היה ברור כמה אנשים יגיעו וכמה יהיו מוכנים לשלם, מה עוד שגם בכנס הקודם נמכרו מספר עותקים.

היה לי ברור שיש מקום להביא גם מספר הפתעות על מנת לעורר את סקרנותם של האמורים להגיע, ויש להשוף אותן אך ורק במהלך הכינוס. הפתעות אלה הכינותי מראש ובהמשך אפרט אותן. העדפתי לקרוא לזה "הסיפורים שלי" ולא "הרצאה" כיון שהרצאה נשמעת כנשיאת דברים בעלי אופי "כבד" בעוד לי היה חשוב שדברי יהיו עממיים וציוריים יותר.

שיינה שטינברג (לבית ויין) אשת ר' ירחמיאל שטינברג, ממיסדי המושבה מוצא, עם ילדיה. תמונה משנת 1913.

ראיתי לנכון לרתום את כל באי הכנס למשימה משפחתית חשובה. במהלך מחקרי התברר לי שאם כל המשפחה, שרה-חיה שטיינברג, סבתה של סבתי, עלתה לארץ ישראל בשנת 1894 ונפטרה בתרס"ו (1906). היא נקברה בהר הזיתים בקבר צמוד לקבר בנה שלמה, שנספה ב-1902 בשריפה ביקב במוצא. במהלך שלטון הירדנים בהר הוחרבו המצבות לגמרי ובמקום נסלל כביש. ראיתי לנכון להקים מחדש את המצבות ולשם כך היה צורך באיסוף כספים מכל בני המשפחה. לאחר שאיתרתי את החברה קדישא הרלבנטית בירושלים, התברר לי שקיים רישום מדויק של שני הקברים אך הקמת מצבות מחדש מחייבת הפירה באזור המיועד לקביעה מדויקת של המקום והוצאת רישונות. הפירה אפשרית רק במהלך הקיץ כאשר האדמה יבשה לגמרי. מועד זה הכתיב את הזמן המשוער לכנס.

במקביל התחלתי להתעניין במחירי מצבות. מכיוון שלא ידעתי מה מידת הנכונות להשתתף בכנס, קל וחומר להשתתף ברכישת המצבות, הרי שהמצבות היו חייבות להיות צנועות ביותר. אף הובהר לי על ידי אחת מחברות המצבות שבהר הזיתים כי מאוד לא רצוי להשתמש בחומרים יקרים מכיוון שאלה נשדדים במהרה על ידי הערבים המקומיים העושים בהן שימוש כחומר בנייה. התחייבתי בפני קבלן המצבות בסכום של כמה אלפי שקלים. אם עד שלב זה הרגשתי מחוייבות ליוזמה, הרי עתה הבנתי שיש לעשות את כל המאמצים כדי לגייס את כל בני המשפחה לתת כתף במאמץ הכספי.

החלטתי לארגן רשימת קשר מסודרת ומעודכנת של כל בני המשפחה. בחלק מהמקרים לא היו לי כתובות, בחלק מהמקרים לא היו לי מספרי טלפון ולגבי חלק אחר לא היו לי כל פרטים מלבד שם.

נעזרתי באתר 144 של "בזק" באינטרנט לאיתור טלפונים ובאתר 441 לאיתור כתובות (זהו אתר בו מתקבלת כתובת לאחר שמוקש מספר טלפון). דרך זו היא היעילה והזולה ביותר – ללא כל תשלום – לאיתור פרטים. במקרים של טלפונים חסויים ביקשתי את עזרת הקרובים יותר לקרוב שפרטיו חסויים על מנת להשלים את הפרטים. למרות כל מאמצי נותרו קומץ קרובים שכל ניסיונותי לאיתור פרטי מגוריהם העלו חרס.

לא הייתי מעוניין להתקשר טלפונית לאנשים בשלב זה. נראה היה לי מתאים יותר להציג את הנושא במכתב מסודר ומעניין. כחודשיים לפני המועד המשוער, שלחתי מכתב בן עמוד בודד המציג בכלליות רבה את הסיפור החלוצי של האחים והאחיות בארץ ישראל בסוף המאה ה-19 וכמו כן כתבתי שלאחרונה הצלחתי לחשוף קטעי היסטוריה עלומים ומימצאים מרתקים על תולדות המשפחה עוד בתקופת העיירה בגולה. נוסף על כך הזכרתי את היוזמה להקים מצבות בהר הזיתים

והרצון לקיים כינוס שבמסגרתו נספר את הסיפורים ולאחר מכן נקיים טקס לגילוי המצבות בהר הזיתים.

ביקשתי שלאחר קבלת המכתב ישלחו לי מספר פרטים על מנת שאוכל להיערך כנדרש. ביקשתי לציין שם מלא, כתובת, טלפונים, פקס וכתובת דואר אלקטרוני אם יש, וכן שמות הילדים שנולדו בשש השנים האחרונות. כן ביקשתי לוודא שבני המשפחה (כל אחד עם משפחתו) קיבלו את המכתב, ולעדכן את אלה שלא קיבלו. כאמור, לקומץ קרובים לא נשלח המכתב מכיוון שלא איתרתי את כתובתם. בקשה נוספת הייתה לעדכן את בני המשפחה שבתפוצות, מתוך תקווה שאולי מיישהו מביניהם יתקרב יותר למשפחה ובמקרים מסויימים אף ליהדות.

ביקשתי לענות לי במכתב, בדואר אלקטרוני או בפקס, על פי הפרטים שציניתי. כמו כן ציינתי את מספר הטלפון בביתי.

הצגתי את עצמי באופן הבא:

אלון גינצברג, בן יעל ברמן, בת רבקה ברמן ז"ל, בת ירחמיאל שטיינברג ז"ל, בן שרה-חיה שטיינברג למשפחת בוברי

(BOBRE / BOBRY).

בשלב זה הייתי דרוך לתגובות. היה זה בעיני המבחן לרצון האנשים להירתם ליוזמה. נשלחו כ-60 מכתבים. נתקבלה תגובה מ-10 קרובים בלבד!

הרגשתי כעס. מסתבר שהדבר שמאוד "חי" בקרבנו הגניאלוגיים (במקרה דגן – הכנס), הוא בעיני חלק מהאנשים משהו שאולי מעניין, אך אין רצון מיוחד להתחיל "להתעסק" עימו, ובמקרים מסויימים אנשים מרגישים אפילו מאויימים ממפגש כזה, וכנראה סיבותיהם עימם. הרגשתי שאין היענות מינימלית שעל בסיסה ניתן לבנות תוכנית מסודרת.

מדוע המשכתי בכל זאת? התגובות המעטות שקיבלתי היו נפלאות, חיזקו את ידי וממש חששתי לאכזב את אלה שגילו עניין. רובם היו הדור המבוגר ביותר אך גם מדורות אחרים.

בינתיים חיפשתי מקום התכנסות. המקום היה חייב להיות בירושלים משתי סיבות: הראשונה – הרצון לעלות להר הזיתים בתום הכנס, והשנייה – התקווה שאם ייערך הכנס בירושלים אולי תסכים המבוגרת ביותר במשפחה, בת דודתה של סבתי בת ה-96 המתגוררת בעיר, להגיע לכנס. הייתי חייב למצוא מקום מכובד שיכול להכיל כ-100 איש, ועם זאת בעלות מזערית מכיוון שחששתי שלא תהיה היענות להגיע אם המחיר (כולל התשלום עבור המצבות) יהיה יקר. לשמחתי, סייעו לי גב' מטילדה טג'ר וגב' חנה פורמן, ונמצא המקום המתאים והתאריך המתאים – כשבוע לפני ראש השנה. על כך נתונה להן תודתי העמוקה.

בחרתי ביום שישי בשעה 11 בבוקר. הנחתי שזהו הזמן המתאים ביותר שרוב הציבור יוכל להגיע. ביום שישי

רובנו לא עובדים והשעה מאפשרת לרחוקים (כולל חיפאים) להגיע לירושלים מבלי לקום עם שחר. בשלב זה, כחודש לפני המועד, החלטתי להתקשר טלפונית לכולם, בין אם ענו למכתב ובין אם לאו. למרבית הציבור המוזמן התאריך והמקום, אך נשמעו גם ביקורות לא מעטות – על המקום, על המועד, וכן על בחירת יום שישי שבו חלק מהאנשים עובדים, ויש גם חשש לחילול שבת אם הכנס יתארך. אך צריך להיות נחוש מאוד מרגע שמתקבלת החלטה. לא ניתן להזיז מקום או תאריך, כי כל מקום וכל תאריך יגרמו חוסר נוחות לחלק מהמוזמנים ויזמינו ביקורת. הייתי צריך להיות אדיב אך עיקש. בשיחות הטלפון נתבררו לי מספר דברים שלא הייתי ער להם:

התברר שמספר מכתבים לא הגיעו ליעדם ולולא שיחת הטלפון לא היו יודעים על הכנס. חלק מהנמענים לא הבינו מיהו הכותב וכיצד הם קשורים למכתב. הדבר קרה אצל אחדים מצאצאי האחיות. במכתב הן הוזכרו בשם נעוריהם, שטיינברג. בני דודים מדרגה שלישית שלי, נינים של האחיות, לא בהכרח יודעים ששם נעוריה של הסבתא רבא היה שטיינברג. בעיקר לא מי שמעולם לא התעניין בעץ המשפחתי! נתגלו בני משפחה נוספים וקיבלתי את המידע שאותו ביקשתי במכתב.

בשיחות פירטתי את המקום והשעה וכמובן נשמעתי גלגל לקראת הכנס. "אסור להחמיץ", "סיפורים מרתקים שנתגלו וייחשפו לראשונה" ו"יש עוד הפתעות" היו בין הביטויים שהשתמשתי בהם. בהזדמנות זו נקבתי בסכום המבוקש מכל משתתף. כל מבוגר (בודד או עם בן זוג) התבקש לשלם 150 שקלים לכיסוי הוצאות המצבות. נקבתי בסכום שנראה לי סביר ושגם אם יגיעו רק מחצית מהמוזמנים יכסה את הוצאותי.

במרבית המקרים התגובות היו חיוביות. הסתבר שרוב האנשים שלא ענו למכתב הביעו אהדה רבה בשיחת הטלפון, שהצליחה לעורר בהם עניין ביוזמה, אך היו גם תגובות קרירות ואף אחת רוגזת.

שלושה ימים לפני המועד שנקבע אירע פיגוע בירושלים והאווירה היתה קשה. חששתי מגל ביטולים והייתי במתח רב. מחשש למיעוט משתתפים ולהוצאה כבדה החלטתי לא לשכור שירותי צילום מקצועיים, אף שהדבר היה מאוד רצוי. מנגד החלטתי ברוח התקופה לשכור שירותי מאבטח על מנת שמי שבכל זאת יגיע לא יחשוש מעבר לרגיל.

יממה לפני הכנס נפטר בעלה של בת דודתה של אימי וביום הכנס נתקיימה הלווייתו. כתוצאה מכך ענף שלם לא הגיע למפגש.

בסופו של דבר הגיעו כ-60 איש לכינוס. פחות ממה שציפיתי בתחילה אך בהחלט מספק לאור ההתרחשויות האחרונות. האולם היה מלא מפה לפה וההתרגשות היתה רבה.

הסיפורים סופרו ברוב קשב ועניין. תיכננתי לדבר כמחצית השעה והייתי המום כאשר אשתי אמרה לי לאחר הכינוס שדיברתי למעלה משעה. ההתעניינות בעץ המשפחה היתה רבה וכל העותקים נמכרו. בני המשפחה הוסיפו לספר גם בהמשך, באופן ספונטני או על פי דברים שנכתבו מראש לקראת המפגש. גם ההפתעות נחשפו תוך כדי המפגש: דגם של בית הכנסת מעץ שהיה קיים בסוחובולה עד מלחמת העולם השנייה. הדגם, פרי עבודתו של האמן חנן ויסמן, הושאל לי באדיבות האמן ובאדיבות הגברת שושנה דונין מגבעתיים. הדגם המואר מבפנים נחשף בעת שדיברתי על העיירה וההפתעה והרושם היו עמוקים. נוסף לכך הצגתי לפני המשתתפים שניים מצאצאי אחד מאחייניה של שרה-חיה, ששם נעוריה היה **בוברי**. קרובים רחוקים אלה שמעו מפי גם סיפורים מרתקים על אביה של שרה-חיה שהם נמנים על צאצאיו.

המפגש נעול בשירת "התקוה" ובהתרוממות רוח. לאור המצב הבטחוני והתארכות המפגש לא עלינו להר הזיתים, אך גם כך הרגשנו שהמפגש היה מוצלח והשאיר בפי רבים 'טעם של עוד'!

סיכום המפגש

מטרותי הושגו במלואן: הצגתי את סיפור תולדות המשפחה כפי שהוא ויש להתגאות בו, הכרתי בני משפחה נוספים – הן כבני משפחה והן כבעלי סיפורים ובעלי "אוצרות" משפחתיים, עץ המשפחה עודכן וחזיקתי את הקשרים עם בני משפחה שהכרתי במהלך מחקרי.

ההוצאות כוסו במלואן ונותרה יתרה בסך 1,300 שקל. הסכום נתרם לאיל"ן בשם כל צאצאי שרה-חיה וצבי שטיינברג. תעודת התודה של איל"ן בצירוף מכתב אישי ממני ותמונה של מצבת שרה-חיה החדשה נשלחו לכל המשתתפים.

לקחים חשובים למתכנני כנסים משפחתיים

הירתמו למשימה רק כאשר הינכם בטוחים שיש לכם דברים מעניינים באמתחתכם. לא כל סיפור או מימצא יש בו כדי לרתק קהל לפרק זמן של כשעתיים, אף כי כל סיפור תמיד מעניין אותנו כגניאלוגים. זיכרו שרוב קרובינו אינם בהכרח חובבי גניאלוגיה והיסטוריה כמונו.

היכוננו לקשיים לא מועטים. היעזרו ככל הניתן באנשי שלומכם והבטיחו כבר מההתחלה את מעורבותם הפעילה.

הליבו את קרוביכם. השאירו להם 'טעם של עוד' כבר בשיחת הטלפון. אל תספרו הכול, השאירו דברים למפגש.

אל תהססו – גם אם התגובות אינן כמצופה, בסופו של דבר מרבית האנשים לא ירשו לעצמם להחמיץ אירוע מרתק.

אלון גינצברג, בן 38 נשוי לאירית ואב לרותם ואסף. תושב אורנית שליד ראש העין. בעל תואר שני במינהל עסקים מהאוניברסיטה העברית ומנהל את תחום התיכונן, המחקר והמידע באגף השיווק של "ידיעות אחרונות". רב סרן (מיל"). דור שלישי בארץ מצד סבתו רבקה ברמן לבית שטינברג שנוולדה במושב מוצא שבהרי ירושלים. הוריה שיינה לבית ויין וירחמיאל שטינברג היו מבין מייסדיה הראשונים. מאמין באמונה שלמה שהמחקר הגנאלוגי מטפח ומחזק את הקשר בין חלקי עם ישראל בארץ ובתפוצות, ובין העם והארץ. חוקר את המשפחות: רוזנשטרם, ויטמן, טולצ'ינסקי, אטינגר, ראפפורט, ויין, סצ'ילו, בוברי, ברמן, גלאס, היידס, צובין, סטרוטין, שטוחל/סטוצל.

הכינו חלופות לשעת הצורך, אם חל שיבוש משמעותי בתוכנית. הפתיעו את קרוביכם, אפילו הקרובים ביותר, באנקדוטות מיוחדות. אל תשכחו להודות לקהל שנרתם לפעולה ולאלה שבאו להאזין. טפחו בכלם את רגש האהווה ואת רגשותינו הצינוניים, אך מנגד היזהרו מלצפות שקשרים שוטפים וחמים יתמסדו מעצם המפגש. מרבית קרובינו ימשיכו להתראות רק באירועים מעין אלה וקשר כזה הוא אך טבעי. הזמינו איש צילום מקצועי וכך תנציחו את המפגש בצורה הולמת ויפה. ולבסוף כיתבו על המפגש ועל תכניו ובכך תנציחו את ההיסטוריה המשפחתית לעד. מפגש מוצלח!

מריבה בין גיסים* יהודה קלוזנר

גיסו של ר' יעקב ישראל עמדען, וגם של ר' דוד בן צבי אשכנזי (אמסטרדם - יארצוב 1757), אב"ד ביארצוב, בן אחר של ה"חכם צבי" (שהיו לו 14 ילדים ידועים).

ר' אריה לייב השל סידר שידוך בין גיסו ר' דוד אשכנזי ובתו של ר' נתן גרשון מוכסן הגביר, בנו של ר' בצלאל מוכסן מזולקייב (Zolkiew), אדם אמיד ובעל השפעה – למורת רוחו של ר' יעקב ישראל עמדען, שהתכוון לסדר בשבילו שידוך אחר. דבר זה גרם למתיחות בין שני הגיסים, ר' אריה לייב ור' יעקב ישראל, שנמשכה כל ימי חייהם. ר' יעקב ישראל הצליח למנוע מר' אריה לייב להחזיק במשרתו כאשר הוא נבחר לאב"ד של טרנפול, וכן למנוע את בחירתו לר"ם בלבוב כממשיכו של ה"חכם צבי". נראה שתמיכתו של ר' נתן גרשון לא הספיקה כדי למנוע את תחבולותיו של ר' יעקב ישראל, אך לעומת זאת השפעתו היתה חזקה דיה כדי להבטיח את בחירתו של ר' אריה לייב לאב"ד ז'ז'וב ב-1724, אב"ד גלוגוב ב-1735 ואב"ד אמסטרדם ב-1739. על אף המריבה, הספיד ר' יעקב ישראל את ר' אריה לייב בספרו "שאגת אריה" (אמסטרדם 1755).

*על פי פאול יעקובי: משפחת השל ירושלים, יולי 1987.

ר' אריה לייב בן שאול השל, (בריסק 1690 - אמסטרדם 1755), אב"ד בלבוב, ז'ז'וב, גלוגוב ואמסטרדם, היה בנו של ר' שאול בן אברהם יהושע השל (קראקוב 1645 - גלובוב 1707), ומרת אסתר דבורה בת אריה לייב קלוזנר, (קראקוב - פראג 1712).

הוא היה צאצא של סבים מהוללים משני הצדדים. הסבים שלו מצד אביו היו ר' אברהם יהושע בן יעקב השל, (בריסק 1596 - קראקוב 1663), אב"ד בלובלין, וינה וקראקוב, ומרת מרים בת משה איסרליש.

הסבים שלו מצד אמו היו ר' אריה לייב בן זכריה מנדל קלוזנר "הגבוה" (קראקוב 1629 - קראקוב 1671), אב"ד בפשמישל וקראקוב, ומרת יוטה בת אפרים פישלס, נ' לוקוב (Lukow), נפ' 1653.

בן זמנו של ר' אריה לייב בן שאול השל היה ר' יעקב ישראל בן צבי עמדען, היעב"ץ (אלטונה 1697 - 1776), אב"ד בעמדען (Emden), אלטונה ואמסטרדם, בנו של ר' צבי בן יעקב אשכנזי, ה"חכם צבי", (1660 - 1718), אב"ד בסלוניקי, איסטנבול ואה"ו (אלטונה, המבורג, ואנדסבק), ומרת שרה רבקה בת משולם מירלס נוימרק MIRELS NEUMARK.

ר' אריה לייב השל נשא לאשה את מרת מרים בת צבי אשכנזי, בתו של ה"חכם צבי", וכך ר' אריה לייב היה

חוקר גניאלוגי פרטי – מתי ומדוע*

שלום ברונשטיין
מתורגם מאנגלית

ניתן גם לפרסם שאלה באחת מקבוצות ההתכתבות של JewishGen, אך יש לזכור כי המדיניות של קבוצות אלה היא שלא לפרסם שם של חוקר מסוים, על כן יש לבקש שהתשובה תישלח באופן פרטי. יש לזכור: הניסיון של אחרים אינו תמיד ערובה להצלחת העסקה.

שאלות שיש לשאול את החוקר

חוקרים רבים דורשים תשלום לפי שעת עבודה. יש כמובן גם תשלומים נוספים, כמו על זמן הנסיעה לארכיון והמתנה לחומר, צילומים, דמי נסיעה וחניה, תשלום על הכנת הדו"ח ושליחתו למזמין. חוקרים אחדים גם דורשים שכר טרחה כללי, לפני שהם מקבלים עליהם את העבודה למען הלקוח. יש לוודא אם העבודה כוללת תרגום מסמכים ומכתבים – אך אם הלקוח יודע את השפה שבה כתובים המסמכים הוא לא יהיה זקוק לתרגום כלל ויוכל לחסוך כסף. את זאת יש להודיע מראש לחוקר, המניח בדרך כלל שהתרגום כלול בעבודתו. יש לחשוב על כל השאלות ולשאול אותן, כדי להימנע מאי-נעימות בעת הגשת החשבון.

מאחר שלפני שהחוקר מתחיל לעבוד קשה לדעת אם ימצא מידע כלשהו, רצוי לאשר מספר התחלתי מסוים של שעות עבודה לחוקר. יש לזכור כי לעתים החוקר לא "יצליח במשימתו" ולא ימצא את המידע שחיפש, אך הוא יהיה זכאי, כמובן, לקבל את שכרו על הזמן שהקדיש לחיפוש. מצד שני יש להביא לפני החוקר כל מה שידוע, כדי להימנע מהצורך לשלם על מידע שכבר קיים.

יש לברר מראש מה תהיה צורת התשלום. חוקרים רבים יעדיפו לקבל את שכרם בדולרים.

יש חוקרים שהם חברים באיגוד הגניאלוגים המקצועיים בארצות הברית:

Association of Professional (APG)

Genealogists in the United States כל חברי האיגוד הזה נאמנים לתקנות האיגוד. יש מקום לשאול את החוקר באילו איגודים מקצועיים או חברות גניאלוגיות הוא חבר.

מה יכול החוקר לבצע

לחוקר הפרטי מידע על מקורות שאחרים אינם יודעים שהם קיימים, או שהוא מזדמן למקום הנכון בזמן הנכון יותר מאדם אחר. כאן אני מבקש לחלוק עם הקוראים מניסיוני, כאשר מצאתי במפתיע חומר, או גיליתי מידע שהלקוח לא חשב כלל שהוא קיים.

השתתפתי בלווייה של אבי אחד החברים שלנו. בהספד, הזכיר החבר כי אביו עזב את לודו' בשנות השלושים

אצל גניאלוגים מתחילים, כמו גם אצל חוקרים ותיקים ומנוסים בתחום הגניאלוגיה, מתעוררת לעתים קרובות השאלה מתי להשתמש בשירותו של חוקר מקצועי פרטי. השאלה נשאלת לעתים קרובות גם בקבוצות ההתכתבות השונות של JewishGen.

למה להשתמש בחוקר פרטי

קיימות מספר סיבות שאדם החוקר את תולדות משפחתו יהיה מעוניין לבקש את עזרתו של חוקר פרטי. דבר זה נכון במיוחד כאשר החומר והמידע שהאדם צריך או רוצה להשיג נמצא בארץ אחרת, ואינו נגיש אלא למי שבא בעצמו למקום שהמידע נמצא בו. בכל אופן, לפני ששוכרים חוקר פרטי רצוי להתקשר ישירות לארכיון שבו מבקשים לחפש. לעתים מגלים כי באותו ארכיון עובד צוות מיומן ואדיב שיהיה מוכן לבצע את החיפוש תמורת שכר נמוך יותר מאשר חוקר פרטי. לעתים גם מגלים כי ארכיון מסוים כלל אינו פתוח לקהל ואינו מאפשר כניסה לאדם מן החוץ.

לעתים קרובות המידע שמחפשים הוא בשפה לא מוכרת, והחוקר הפרטי יכול לתרגם אותו. עם זאת יש לזכור שגם אם החוקר טוען שהוא יודע שפה מסוימת, ידיעותיו עלולות להיות בסיסיות בלבד ואיכות התרגום לא תהיה טובה. יש לבדוק גם נקודה זו לפני ששוכרים את שירותיו של חוקר פרטי.

יש מי שמעוניין להיכנס לתחום המחקר הגניאלוגי אבל אינו יודע היכן להתחיל. החוקר הפרטי ייתן לו את הדחיפה הראשונה בכיוון הנכון. הוא יכול גם להכין תוכנית שלפיה יוכל החוקר החדש להתקדם בכוחות עצמו.

יש אנשים שמעוניינים מאוד ללמוד יותר על תולדות משפחתם, אך אין להן הזמן הדרוש לעשות זאת. במובן מסוים, אלו הנסיבות הקלות ביותר לגבי החוקר הפרטי, מאחר שהלקוח יודע בדיוק מה הוא מחפש.

איך למצוא חוקר

אחרי שכבר התקבלה החלטה לשכור חוקר פרטי, מתחיל החלק הקשה יותר, והוא: למצוא את האדם המתאים, ויש כמה דרכים. הדרך הטובה ביותר היא לבקש עצה ממישהו שהיה לו ניסיון קודם בתחום זה. אפשר לשאול חברים ומכרים מן החברה הגניאלוגית המקומית וללמוד מניסיונם. יש חוקרים המציעים את שירותיהם דרך פרסום בכתבי עת מקצועיים שונים.

* הרצאה שניתנה בסניף ירושלים של החברה הגניאלוגית הישראלית, קבוצת דוברי אנגלית.

ידע על קיומו. מידע זה היה חשוב ביותר וסיפק פרטים רבים על הטרגדיה של סט. לואיס.

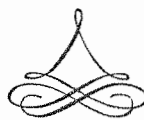
לשני אנשים ניצולי שואה, עלה בידי למצוא את תאריכי הפטירה של אבותיהם, באוסף המיקרופילמים של Arolsen הנמצא זה שנים רבות ב"יד ושם". לגבי ניצול אחר, הרשימה שבה הוא מוזכר, שאיתרתי בין המיקרופילמים, התקבלה כהוכחה בעניין תשלום social security (ביטוח לאומי) בארצות הברית. בצד הצלחות אלה, היו גם מקרים שלא הצלחתי למצוא מידע עבור הלקוח.

החוקר הפרטי אכן יכול להיות לעזר למי שמבקש לחשוף את תולדות משפחתו. אם לוקחים בחשבון מראש את ההגבלות שבשכירת חוקר פרטי, הלקוח לא יהיה מאוכזב.

שלום ברונשטיין הוא יליד פילדלפיה, BHL ממכללת גרץ (Gratz College) ו-BSc מ-Temple University 1964; MHL 1968, סמיכה לרבנות 1970, DHL (HC) 1997 – הסמיגר התיאולוגי היהודי באמריקה. מ-1970 עד 1986 הוא שימש כרב הקהילה ועלה לארץ ב-1986. הוא חבר בחברה הגניאלוגית היהודית של פילדלפיה, בחברה הגניאלוגית הישראלית, באיגוד הגניאלוגים המקצועיים ובאיחוד הרבנים. הוא פרסם מאמרים ב"אבותינו" וב"שרשרת הדורות". שימש כיושב-ראש הסניף הירושלמי של התג"י והוא חבר במערכת של שרשרת הדורות. הוא חוקר עצמאי ומחקריו מתרכזים בציונות, במזרח אירופה ובשואה, וחי בירושלים.

המוקדמות, ובא ללמוד באוניברסיטה העברית בירושלים. אם כי הוא לא יכול היה לדעת מה יקרה, האב לעולם לא סלח לעצמו על כי השאיר את הוריו בפולין, ובעיקר הרגיש כאב ואשמה שאינו יודע את תאריכי פטירת הוריו ואינו יכול לציין את ימי הזיכרון. כאשר ביקרתי בבית חברי בימי השבעה, שאלתי אותו אם בדק אי פעם את הרישומים של לודז'. אם כי הוא פרופסור ידוע, הוא אמר שלא שמע אף פעם על רישומים אלה. קיבלתי ממנו את השמות הפרטיים של הסבים שלו, ומצאתי אותם ברשימה, כולל מקצועם, כתובתם בגטו ותאריכי פטירתם. כל התהליך נמשך פחות מעשר דקות.

לפני מספר שנים עשיתי מחקר בישראל בשביל United States Holocaust Memorial Museum (מוזיאון הזיכרון לשואה בווינגטון) על האנייה סט. לואיס. כידוע יצאה אנייה זו במאי 1939 מהמבורג, גרמניה, לכיוון קובה, עם 937 איש על סיפונה, רובם יהודים שניסו להימלט מגרמניה הנאצית. כאשר הגיעו לקובה, לא קיבלו רובם הגדול של הנוסעים זכות כניסה. למעלה מחודש הסתובבה האנייה לאורך חופי ארצות הברית בתקווה לקבל אישור ירידה לחוף, אך הדבר לא קרה והאנייה נאלצה לחזור לאירופה. רוב נוסעיה לא שרדו את השואה. בזמן שעבדתי על המחקר התקיימה במוזיאון תערוכה נרחבת על האנייה ועל גורל נוסעיה, והודעה קטנה על כך פורסמה בג'רוסלם פוסט. מספר ימים לאחר מכן, התפרסם מכתב למערכת מאשה, שסיפרה כי בעלה היה פעיל מאוד בהשגת ויזות לנוסעים שהיו מיועדים להגיע לצרפת לאחר שהאנייה עגנה באנטוורפן. התקשרתי אליה והיא הפנתה אותי למידע שהיה קיים בארכיון מסוים בניו יורק, שאיש לא

החזרתו ממתהום השכחה של סימון סלומון אלי סמסון

שהתקבל מטרזיינשטט הוא הובא לשם ע"י הגסטאפו ב-16.6.1942 וביום 27.3.1943 נשרפה גופתו. אשתו נפטרה שם ב-18.6.1943 וכנראה שגם בניו נספו שם. בסתיו 1944 פוזרו הנאצים את אפרם של 20,000 יהודים בנהר אגר (Eger).

לפתע, בסתיו 2003, קיבלתי מן "החוג לתולדות המולדת והספרות" בשפייכר, עיירת הולדתו של סימון סלומון, הזמנה לאירועים לציון 130 שנה להולדתו ו-60 שנה למותו של האיש. באותו אירוע הנכו טבלת זיכרון בבית בו הוא נולד, (ראו אזור) קיימו עצרת ובה העלו את זכרו והחלו בהפצת הספר שנכתב לזכרו (Simon Salomon, 2003), בספר תיאור חייו ואילן היוחסין שלו, פועלו הספרותי, מאמרים אחדים על רדיפות היהודים בזמן הנאצים ומהדורה מחודשת של ספר השירים הראשון שלו, בארץ המעיינות, שהוא פרסם בשנת 1899.

זוהי זכירה והנצחה מאוחרת, אבל מכובדת למדי, של אזרח יהודי של העיירה שהוציא בשעתו את המוניטין שלה ברחבי גרמניה. את הספר לזכרו ניתן למצוא בבית טרזין בגבעת חיים איחוד, במוזיאון לתולדות יהדות גרמניה בתפן ובמכון ליאו בק בירושלים.

ביבליוגרפיה

Samson, Eli. Experiences of a Roots Researcher. *Sharsheret Hadorot* 2003, 17:3-4, p. XXV-XXVIII

Streit, Werner. Simon Salomon, Ein Juedischer Mitbuerger aus Speicher. *Bitburg Heimatkalender*, 1995.

הספר שהוצא לזכרו של סימון סלומון:

Simon Salomon Alias Siegbert Salter - Ein Mitbuerger aus Speicher. Familie, Leben, Schaffen. Im Lande der Quellen.

Arbeitskreis fuer Heimatsgeschichte und literatur, Ortsgruppe Speicher, 2003.

בְּעִזְבוֹנָהּ שֶׁל אִמִּי הַמְנוּחָה מִצֵּאתִי סִפְרוֹן קֶטֶן בְּשֵׁם בְּאֶרֶץ הַמַּעֲיִינֹת - אֲגַדָּה וְשִׁירָה (Im Lande der Quellen) מֵאֵת סִימֹן סִלּוֹמֹן שְׂאוּדוֹתָיו סִפְרוּ לִי הוֹרֵי שֶׁהִיָּה "קְרוֹב רְחוֹק" שֶׁלְנוּ.

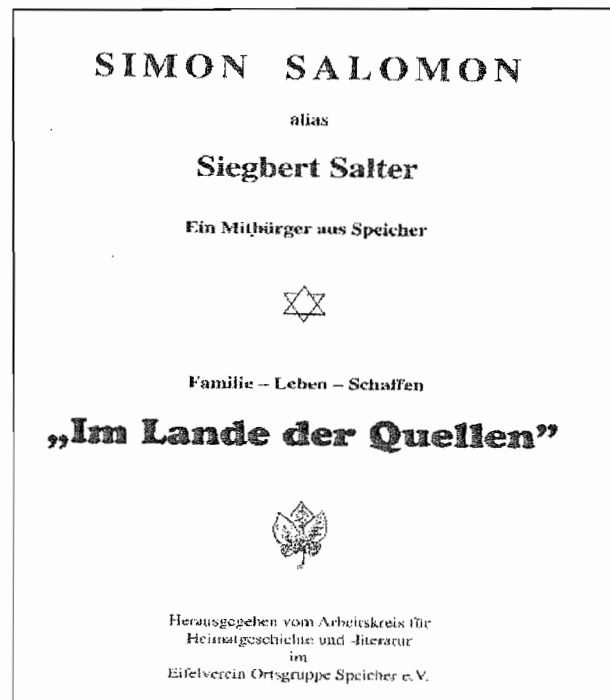
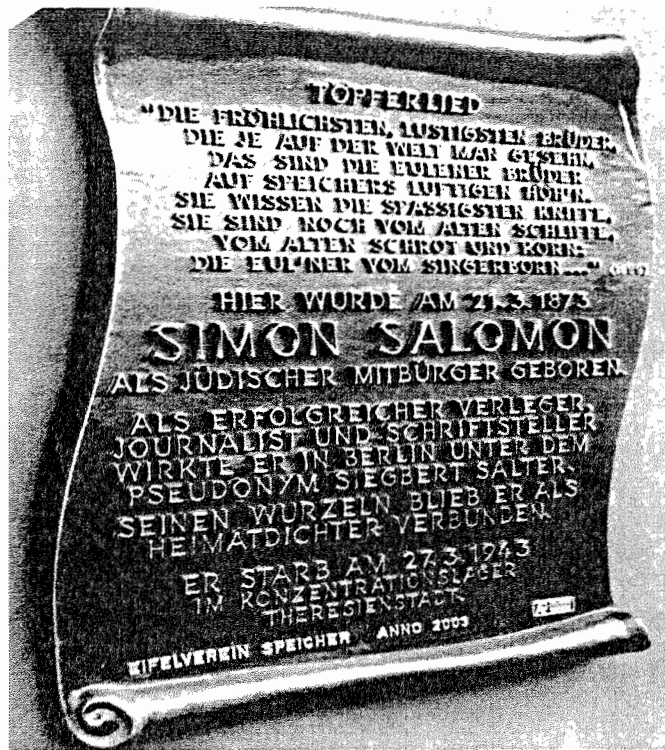
לימים, התברר לי שהוא היה אחיו של סבי מצד אמי, זיגמונד סלומון. ובעת ביקור בעיירת אבותי שפייכר (Speicher) בשנות התשעים, שמעתי פרטים ראשונים אודותיו (Streit, 1995) ואף יצאתי בעקבותיו, לאסוף מידע ולשמר את זכרו. ברשימתי מחווייתו של מחפש שרשים (שרשרת הדורות, אוקטובר 2003) סיפרתי, בין היתר, על סימון סלומון, שהיה ידוע גם בפסבדונים זיגברט זלטר (Siegbert Salter), שהיה משורר, סופר, עורך ומו"ל ידוע למדי בתקופתו. הוא היה מאותם "גרמנים בני דת משה" שהדבר לא הציל אותם בזמן הנאצים והוא נספה ב-1943 בטרזיינשטט.

סימון סלומון נולד ביום 21.3.1873 בשפייכר, לאביו לוי סלומון (נולד ב-1825 בעיר Treis) ואמו שרה לבית דובלון DUBLON (נולדה ב-1836 בעיירה הסמוכה Wittlich), בת למשפחה ענפה שבניה נפוצים ברחבי תבל.

לוי סלומון ושרה דובלון נישאו בשנת 1862 ויסדו בית מסחר. נולדו להם שלושה בנים: זיגמונד, 1863-1928, דוד, 1869-1926 וסימון 1871-1943. זיגמונד ודוד קבורים בבית הקברות היהודי הקטן בשפייכר, חלק מילדיהם עלו ארצה ויש להם צאצאים רבים החיים בארץ. סימון, כאמור, נספה בטרזיינשטט.

בשנת 1900 נשא סימון לאשה את בת הקצב סופי ריכהיימר (Sophie RICHHEIMER), ילידת העיירה Gemmingen, ונולדו לו שני בנים: וולטר (1904) וג'ינטר (1908). במלחמת העולם הראשונה לחם כחייל גרמני וזכה בעיטורי גבורה.

במשך הזמן הוא עבר להתגורר בברלין ויחסיו עם קהילת שפייכר נותקו. בשנת 1938 הוא נאלץ לוותר על כל תפקידיו הספרותיים ורק בזכות עברו הצבאי במלחמת העולם הראשונה התאפשר לו לעבוד כממין דואר באחת מן ההוצאות לאור שיסד. לפי תיעוד

Simon Salomon Alias Siegbert Salter - Ein Mitbuerger aus Speicher

מִן הַסִּפְרִייה וְעוֹד...

הַרִיטָה קֶסו

מִתּוֹרָגֵם מֵאַנְגְלִית

מוזיאון יהודי חדש בבלגיה עבר לבניין שהיה בעבר תחנת משטרה נאצית. במקום ארכיון נרחב המכיל כ-3,000,000 פריטים, ובהם 25,000 ספרים, 20,000 תצלומים, וכן תעודות בלגיות שהונפקו וחולקו ליהודים על ידי הכובשים הנאצים.
<http://www.joodsmuseum>

רְכִישוֹת חֲדָשׁוֹת

EARLY JEWISH SETTLEMENT IN PALESTINE 1914-1882,

המושבה העברית בארץ ישראל. יוסי בן ארצי. מגנס. ירושלים. 1992. 333 ע'. ביבליוגרפיה. זהו תרגום לאנגלית של המקור העברי. אם כי זו הוצאה מדעית, הכוללת מפתחות של שמות אנשים ומקומות, הספר קריא מאוד ויכול לשמש מבוא שימושי לעלייה לארץ.

הצפורה נמלט: משפחתנו - השרדותה הניסית בשואה ושלחבת הציונות שבה. מאת הדסה לוסיגי גולדברג ושרה לוסיגי גודמן. חיפה. 2004. 116 ע' אנגלית. 111 ע' עברית.

ספר זה התקבל בספרייה כשי מהמחברות. הוא כולל את כל הנושאים החשובים לגניאלוגים: תולדות המשפחה, ציונות, השואה, וכן צילומים ותיעוד. זהו סיפור על יהודים מפולין שהיגרו לגרמניה, מעיירת אבותיהם Mikulizecyn. הסיפור נפרש על פני המחצית השנייה של המאה ה-19, והוא מתאר את הגולה ואת היקבצות הצאצאים בארץ ישראל. זוהי דוגמה מובהקת של תולדות המשפחה בהוצאה עצמית.

GREAT SYNAGOGUE MARRIAGE RECORDS: 1791-1830 By Angela Shire. Crediton, Devon England. Frank J. Gent.

(רישומי נישואין מ"בית הכנסת הגדול"). 2001. 226 ע'. איורים.

זהו מקור יקר מפז לגבי תולדות יהדות אנגליה. הוא מכיל רישומים מפורטים של הנישואין בבית כנסת זה, וכולל את השמות האנגליים והעבריים של החתן והכלה ואבותיהם. רשומים כ-2,000 נישואין המייצגים 5,000 שמות.

כתובות עבריות ותרגומן לאנגלית מאת ברכה יניב, זהר הנגבי ושלוש צבר. מפתח של אמנות יהודית בירושלים: סקר בתי הכנסת. ירושלים. המרכז לאמנות

הַעֲרוֹת כְּלִלּוֹת

בסיס הנתונים של הספרייה מוכן ואנו מקווים שיהיה פעיל בזמן הכנס. בספרייה קיים אוסף בלתי רגיל של ספרים במיוחד בנושאי תולדות המשפחות, אילנות יוחסין, ומספר ספרי יזכור. יש לנו אוסף נרחב של כתבי עת שמתפרסמים על ידי החברות הגניאלוגיות היהודיות ברחבי העולם. פרויקט המיחשוב נמשך, ונשמח לקבל משוב והצעות.

HKasow@netvision.net.il

באתר האינטרנט של עיתונים יהודיים נוסף כותר רביעי: הצפירה (ורשה וברלין, 1862-1931). (ראה גם הצילום המצורף).

<http://jnul.huji.ac.il/dl/newspapers/>

ספר זיכרון, לזכר הקהילה היהודית של יואנינה (*Ioannina*) שביוון, פורסם על ידי בית הכנסת והמוזיאון "קהילה קדושה יאנינה" שנוסד ב-1927 בנוי יורק על ידי יוצאי העיר. הספר יצא לרגל מלאת 60 שנה לגירוש יהודי קהילה זו, שאלף שמונה מאות וחמישים מבניה נרצחו בשואה ורק 35 יהודים מתגוררים בה כיום.

החודש התקיים הכנס הבינלאומי השני של החברות קדישא בצפון אמריקה. לדעתי זהו אירוע חשוב הנוגע למחקר הגניאלוגי, והטעמים מובנים.

<http://www.jewish-funerals.org>

ארנון הרשקוביץ מזכרון יעקב קיבל על עצמו פרויקט חדש – איתור ותיעוד של המתיישבים הראשונים במושבה. המתיישבים הראשונים הגיעו מרומניה בשנת 1882, ומאוחר יותר הצטרפו מתיישבים מרוסיה ומקומות אחרים. רשימת המתיישבים הראשונה נלקחה מהספר של אריה סמסוב, זכרון יעקב, 1882-1942.

arnonh@tapuz.co.il

מאת אברהם גרינבאום. ירושלים. מרכז דינור. 1998 . 95 ע'. אנגלית ועברית.

זהו ביבליוגרפיה של פרסומים שלא רק מספקים נתונים היסטוריים אלא אף יכולים להפנות אותנו לחומר שיתאר את חיי אבותינו. עיתונים הם מעין יומן של הקהילה.

THEN AND NOW; A COLLECTION OF RECOLLECTIONS. TO COMMEMORATE THE 150TH ANNIVERSARY OF OXFORD JEWISH CONGREGATION, 1842-1992. מאת . Freda Silver Jackson.

(אז ועתה. אוסף זיכרונות. 150 שנה לקיום הקהילה היהודית באוקספורד). אוקספורד. הקהילה היהודית באוקספורד. 1992. 182 ע'. איריים משתתפים באוסף זה אנשי אקדמיה, אנשי עסקים, פליטים, סטודנטים ותושבי המקום. בין האישים המשתתפים סר ישעיהו ברלין, ולטר איתן, מיכאל פינטו-דושינסקי, זלמן קוון (Cowan) ועוד.

יהודית, האוניברסיטה העברית. 1988. 49 ע'. איריים. עברית ואנגלית.

זהו מדריך שימושי ביותר למצבות יהודיות. דרושה ידיעה של האלפבית העברי, אבל השימוש במדריך קל והוא מסייע לתייעוד משפחות. זהו תוצר נלווה לסקר בתי הכנסת וכולל כתובות המופיעות על תשמישי קדושה הנמצאים בבית הכנסת.

NOT STRICTLY KOSHER; PIONEER JEWS IN NEW ZEALAND: 1831-1901. 2nd Edition. By Odeda Rosenthal. Wainscott, N.Y. Starchand Press. N.Y. 1988.

(לאו דווקא כשר; חלוצים יהודים בניו זילנד, מאת עודדה רוזנטל). 207 ע'. איריים. רבים מאבותיהם של יהודי ניו זילנד היו יהודים בעלי רקע גרמני שבאו לבריטניה הגדולה מארצות השפלה והארצות הבלטיות כדי להימלט מנפוליון. זהו סיפור מרתק, מאויר ומתועד היטב.

הפרסומים של תנועת העבודה והתנועה המהפכנית היהודית במזרח ובדרום-מזרח אירופה. 1916-1877

סיכומי מאמרים מתוך כתבי עת זרים מטילדה טג'ר

שבמרוקו לנמל אוראן. 3. נתגלו אח ושתי אחיות של רב-סבו של החוקר. עם המאמר השני אנו נשארים באיזור הים התיכון אך מזרחה מאלג'יריה, באי היווני שיו (Chio). מסופר כאן על האסון שפקד את האי והקהילה היהודית שבו כאשר רוב בתי היהודים נהרסו ברעידת אדמה שהתרחשה ב-1881. לפני כן, בשנת 1822, סבלה הקהילה מאירועי דמים בעת המהפכה היוונית. המאמר, פרי עטה של עורכת "עצמי" לורנס אבן צור-חזן (Laurence Bensur-Hazan), מבוסס בעיקר על רשימות שמיות של בני הקהילה שנרשמו על ידי מנהל בית הספר בשיו והן מובאות כאן.

ETSI, Vol.6, No.23, Décembre 2003

איב סוטו (Yves Sotto), שמקורו בעיר טיטואן (Tetuán) שבצפון מרוקו עיין ברישומים האזרחיים (לידות, נישואין ופטירות) של אוראן (Oran), נמלה החשוב של אלג'יריה. הוא התמקד ברישומים שנעשו בין השנים 1850 ו-1897. מטרתו היתה לגלות את כל הרישומים שבהם הופיע שם משפחתו. כך הצליח איב סוטו לגבש קבוצות של קרובים שהמקור של כולם הוא מרוקו, בסך הכול של שלושים וארבעה בני אדם. המחקר הביא לתוצאות שונות: 1. השם "סוטו" נדיר בין יהודי אוראן. 2. בשנות השישים של המאה ה-19 היתה הגירה לא מבוטלת של יהודים מטיטואן

אלא גם לגלות את אבותיו ארבעה דורות אחרנית עד יוזק (Josek) שנולד בסביבות 1781. בהמשך מדורים רגילים של ביקורת ספרים ודיווח על הספרייה. אכן חוברת מגוונת מאד!

ETSI, Vol.6, No.24, Mars 2004

מאמר גורר מאמר! בחוברת הקודמת פורסמה רשימה של תלמידי בית הספר "כל ישראל חברים" ברוסצ'וק (Ruschuk) שבבולגריה, ובעקבותיה כתב חברנו מסניף תל אביב, מר יוסף קובו שהוא מומחה ליהדות רוסצ'וק, על אחדים מאותם התלמידים אשר בהמשך חייהם הצטיינו במיוחד. אלה הם למשל שלמה רוזאנס (Rozanes), מחבר ששת הכרכים "דברי ימי תוגרמה" של תולדות יהודי תורכיה, או אביו של חתן פרס נובל אליאס קנטי ועוד.

כתבה ארוכה מתארת מחקר על משפחת שממא (Scemama) מתוניס אשר מספר רב של בניה שימשו במשך כמה דורות כפקידים גבוהים אשר עסקו בפנינסים של המדינה. הם גם מילאו תפקידים חשובים בהנהלת קהילת תוניס.

מתוניס למוגדור (Mogador) שבמרוקו. אלכסנדר לוי מג'נבה צילם כ-3500 מצבות בשני בתי הקברות בעיר שכיום נקראת Essaouira. הצילומים והכתובות על גבי המצבות מוחשבו ונמצאים באתר האינטרנט: www.mygenealogy.ch

זאת עבודה המעוררת הערכה רבה ומשמשת דוגמה. הלוואי ויותר אנשים ייקחו יוזמה כזאת, בעיקר במדינות שהרישומים לא היו קיימים או אבדו.

לבסוף מערכת עצי מפרסמת את הרשימה הארוכה של הרצאות בנושאים ספרדיים ומזרחיים שיינתנו במסגרת הכנס הבינלאומי ה-24 לגניאלוגיה יהודית אשר יתקיים בירושלים ביולי 2004.

GenAmi No.28, Juin 2004

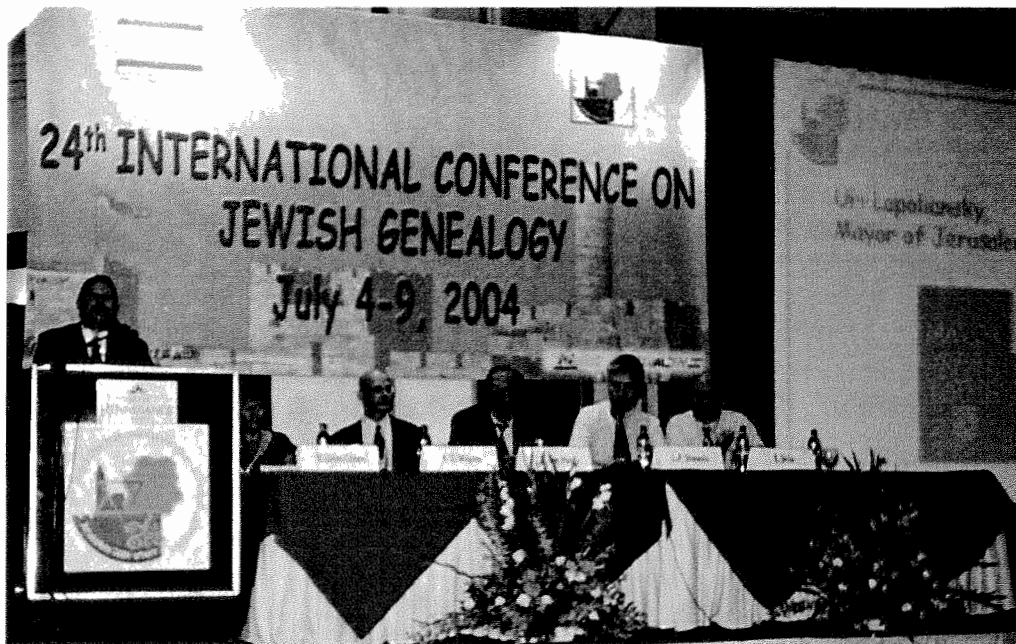
זהו כתב עת גניאלוגי צרפתי שאין אנו מסכמים אותו בדרך כלל כי רק עתה התחלנו לקבל אותו. החוברת הנוכחית פותחת בסיכום דיון שנערך בין חברי "ג'נעמי" (GenAmi) על תוכניות לעתיד. הנושא הראשון שהועלה לדיון הוא המאמץ להגדיל את החלק הדין ביהודים הספרדיים בכתב עת זה כי עד כה מקומם היה צנוע. פרוייקט אחר דן בעריכה מחדש של אתר החברה שכתובתו היא: www.asso.genami.free.fr המאמר הראשון, מפרי עטו של Lionel Levy, דן באומה הפורטוגזית בליוורנו (איטליה) ובתוניס. בהמשך רשימה קצרה על החוק שנחקק תחת שלטונו של נפוליאון על החובה לשאת דרכון, בעיקר כשאזרח עוזב את גבולות מדינתו. בקשר לכך המחברת Mireille Pailleux מוסיפה רשימות אחדות של נוסעים אשר הפליגו מנמלי צרפת השונים החל מסוף המאה ה-18.

מאמר אחר מביא את הביוגרפיות ורשימת אבותיהם של שני אנשי שם יהודים צרפתים, האחד Gustave Worms שחקן תיאטרון והשני המלחין הידוע Paul Dukas.

חברנו דניאל וגנר אף הוא בין כותבי המאמרים. הוא מספר כיצד הצליח לעלות על עקבותיו של בן-ציון וגנר. בתחילת המאה ה-20 בן ציון נשא לאישה את מלכה, שלפני כן היתה נשואה למשה זילברקסטן (Silberkasten), הרב-סבא של דניאל.

לדניאל לא היה ידוע אף פרט על רב סבו המאומץ בן-ציון וגנר שאת שמו הוא נושא. בעקשנות ודבקות במטרה הצליח דניאל לא רק לגלות פרטים ביוגרפיים על בן-ציון שהיה סופר יידיש מפורסם למדי בזמנו,

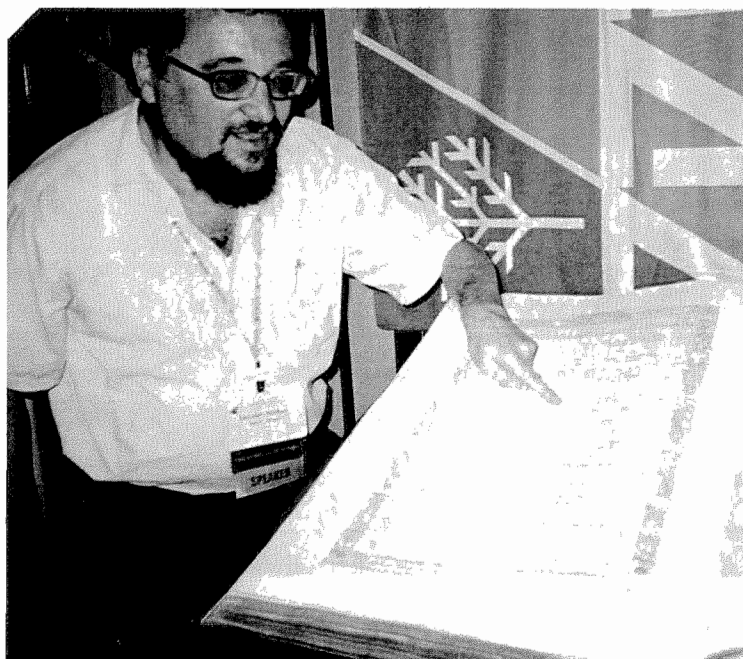
ראש העיר ירושלים בטקס הפתיחה
Mayor of Jerusalem speaking at opening ceremony

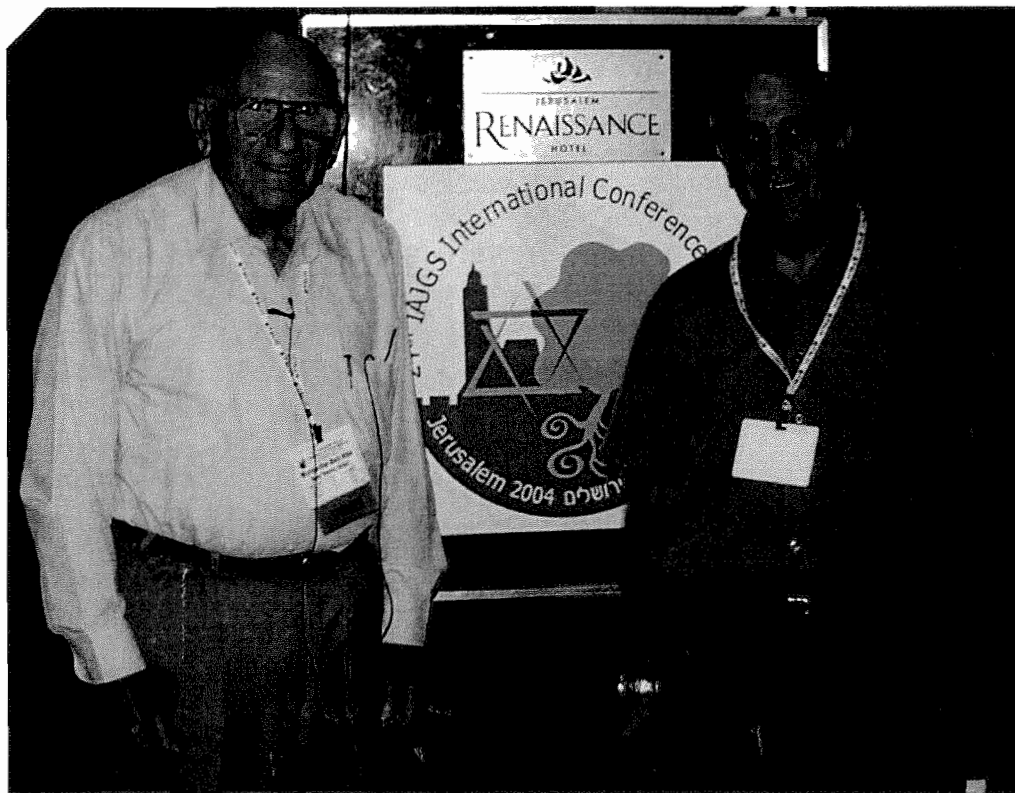
"דוברי הצרפתית"
"Les Francophones"

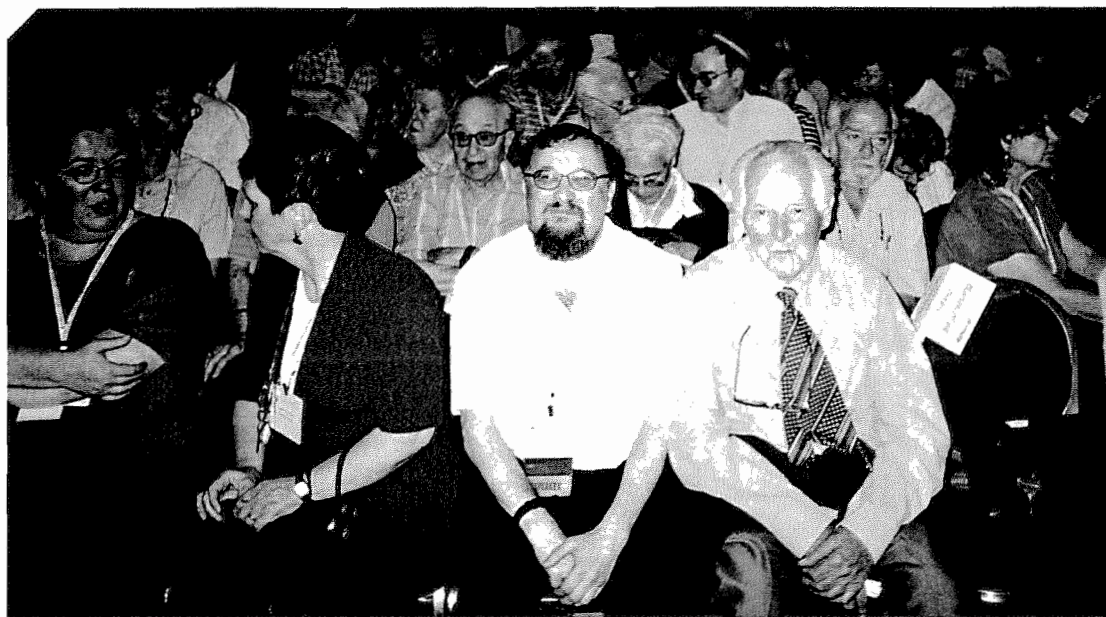
Jean Cavaliero and Yves Fedida

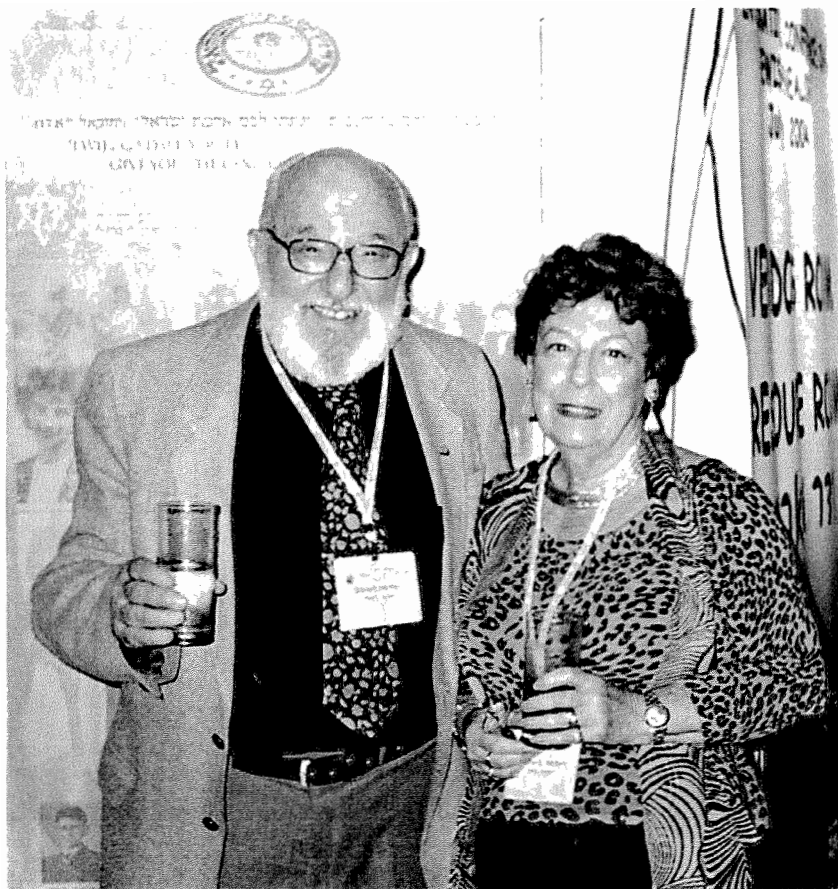
עם ספר הזהב של הקרן הקימת לישראל. צולם על ידי ראובן נפתלי
Genealogist with the Golden Book of JNF

Les Cavaliers

הקהל. צולם על ידי ראובן נפתלי
The Audience

מן המשתתפים בכנס
Conference Participants

ב"יד ושם"
Yad Vashem